

SELANİK VİLAYETİNDE BEKTAŞİLİK BEKTASHISM IN THE PROVINCE OF THESSALONIKI

Fahri MADEN¹

ÖZ

Selanik Türk idaresine girdikten sonra Bektaşiliğin faaliyet gösterdiği önemli bölgelerden biridir. XIII. yüzyılda Sarı Saltuk'un Rumeli'de tekkeler kurmasından başlayarak Yeniçeri ordusuyla birlikte fetihlere iştirak eden Bektaşi dervişleri, devlet tarafından iskân edilen Türkmen-Yörük aşiretleri Bektaşiliğin Selanik ve çevresine taşınmasında etkili olmuştur. Fatih döneminde Selanik çevresinde tekkeler açan Bayezid Baba ve halifeleri dikkat çekmektedir. Ayrıca Kara Baba, Musa Baba, Süleyman Dede, Aydın Baba tekke ve türbeleri Selanik merkezinde Bektaşiliğin temsilcisi olmuşlardır. Selanik vilayetine bağlı Katerin, Serez, Ustrumca, Vardar, Kesrin ve Kesendire gibi yerleşim birimlerinde de tarikat yayılmıştır. Ancak 1826 yılında Yeniçeri Ocağı ile birlikte Bektaşiliğin yasaklanması hadisesinden Selanik tekkeleri de etkilenmiştir. Bu süreç-

te meydan odaları yıktırılırken mal varlıkları birer birer zapt edilmiştir. Bayezid Baba Tekkesi Rıfai tarikatına, Kara Baba Tekkesi Halveti tarikatına, Yenice-i Vardar'ın Esirlik köyündeki Hasan Baba Tekkesi ise Kadiri tarikatına devredilmiştir. Böylece Selanik'te kesintiye uğrayan Bektaşilik zamanla yeniden canlanmıştır. Bununla birlikte Selanik ve çevresinin Türk idaresinden çıkması üzerine bölgedeki Müslüman ahalinin durumu gün geçtikçe kötüye gitmiş, özellikle Millî Mücadele döneminde Yunanlılar bölgede Müslüman katliamına başlamışlardır. 1922 yılında ileri gelen kişilerle birlikte Bektaşi şeyhi Hasan Baba da şehit edilmiştir. 1924 nüfus mübadelesinin ardından ise bölgede Bektaşilik tamamen yok olma tehlikesi altına girmiştir. Bu çalışmada arşiv belgeleri ışığında Selanik vilayetinde tarih boyunca faaliyet gösteren Bektaşi tekke ve türbeleri ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rumeli (Balkanlar), Selanik, Bektaşilik, Bayezid Baba, Kara Baba, Musa Baba, Abdullah Baba.

Makale geliş tarihi: 21.02.2017 • Makale kabul tarihi: 25.05.2017

1 Yrd. Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

ABSTRACT

After the Turkish administration, Thessaloniki has been one of the important regions where Bektashism operates. The Bektashi dervishes, who participated in the conquests together with the Janissaries after the formation of the monotheks of Sarı Saltuk in Rumeli in the 13th century and the Turkmen-Yörük tribes who were relocated by the government became effective in carrying Bektashism to Thessaloniki and its surroundings. During the reign of Mehmed the Conqueror, Bayezid Baba and his caliphs, which opened monacles around Thessaloniki, draw attention. In addition, Kara Baba, Musa Baba, Süleyman Dede, Aydın Baba dervish lodge and shrines were representatives of the Bektashi sect in the center of Thessaloniki. The sect was spread in settlement units such as Katerin, Serez, Ustrumca, Vardar, Kesrin and Kesendire connected to Thessaloniki province. In 1826, however, Thessaloniki monks were also affected by the ban of Bektashism along with the Janissary Corps. In this process, while the chambers of the Bektashi monks were destroyed, their property was captured. The Bayezid Baba Tekkesi was transferred to the Rifai order, the Kara Baba Tekkesi to the Halveti order, and the Hasan Baba Tekkesi in the Esarlık village of Yenice-i Vardar town to the Kadiri order. Thus, Bektashism which was interrupted in Thessalonica was revived over time. On the other hand, the situation of Muslim people in the region has worsened due to loss of Thessaloniki

and its environs. Especially during the National Struggle, the Greeks started a Muslim massacre in the region. In 1922, along with the prominent people, Bektashi shahi Hasan Baba was also martyred. After the population exchange of 1924, Bektashism in the region was in danger of extinction. In this study, the Bektashi tekke and the specimens which are operating throughout the history in the province of Thessaloniki are tried to be revealed in the light of archive documents.

Keywords: Rumeli (Balkans), Thessaloniki, Bektashism, Bayezid Baba, Kara Baba, Musa Baba, Abdullah Baba.

GİRİŞ

Selanik 1387 baharında Çandarlı Hayreddin Paşa ve Gazi Evrenos Bey kumandasındaki Osmanlı birlikleri tarafından uzun süren bir abluka neticesinde fethedilmiştir. Yıldırım Bayezid, Selânik'in karşısındaki bir tepeye Türk garnizonunun varlığını belirten bir kale yaptırmıştır. Ancak 1402 Ankara bozgunundan sonra Bizans İmparatoru II. Manuel Paleiologos, Selanik'i alıp bu kaleyi yıktırıştır. Süleyman Çelebi ile Bizanslılar arasında yapılan bir antlaşma ile de Selanik 1403'te Bizans idaresine geçmiştir. Sultan II. Murat döneminde Selanik yeniden abluka altına alınmış, Bizans şehri koruyamayacağını anlayınca 1423'te Venedik'e satmıştır. Bunun üzerine Venedik'e karşı savaş açılmıştır. Bazı tarihçilere göre Venedik idaresi altında şehir tarihinin en kederli günlerini yaşamıştır. Keza Venedikliler şehir halkına

karşı zorbaca davranmışlardır. Bu sebeple bir zamanların canlı, zengin ve nüfusu kalabalık tüccar şehrinde bu dönemde açlık ve sefalet hüküm sürmüştür, halkın çoğu şehri terk etmiştir.

Selanik'i yeniden kuşatan Sultan II. Murat şehir halkına savaşmadan teslim olmaları durumunda imtiyazlı bir statü vermeyi teklif etmiştir. Rum halkı bu teklife olumlu yaklaşırsa da Venedik yönetimi teklifi reddetmiştir. Nitekim bir ay süren kuşatmanın ardından 29 Mart 1430'da Osmanlı birlikleri surları aşmış, meydana gelen savaşta halktan birçok kişi esir edilmiştir. Ancak fidye karşılığı esirler serbest bırakıldığı gibi Venedikliler döneminde şehri terk edenlere geri dönmeleri çağrısında bulunulmuş, bunlara önceden edindikleri mal ve mülkleri iade edilmiştir.

Selanik'in fethinin ardından şehre Türk iskânı başlamıştır. İlk etapta Yenice-i Vardar'dan getirilen bin kadar Türk Selanik'e yerleştirilmiştir. 1430 yılında Rumeli eyaletine bağlı Selanik sancağı kurulmuş, bu sancak 1846 yılında Selanik eyaletine, 1864'te ise vilayete dönüştürülmüştür. Vilayet Selanik merkez sancağının dışında Serez, Drama ve Taşoz sancaklarını içine almaktaydı.

Balkanlarda Bektaşilik ve Selanik'e Bektaşiliğin Gelişi

"Bektaşilik, Balkanlara iki şekilde yerleşmiştir. Birincisi, XIII. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti bu bölgelere henüz gelmeden gezici dervişler eliyle olmuştur. Bu yer-

leşmede boş ve tenha araziler tercih edilmiş, oralara tekke ve zaviyeler kurulmuştur. Bu yerleşmenin gerçek kahramanı Sarı Saltuk'tur. Onun gerçek bir şahsiyet olmayıp bölgede iki asır boyunca faaliyet göstermiş bütün sûfilerin tecrübelerinin toplamı olduğu söylene de Kaleshi ve Kiel onun Balkan coğrafyasında varlığının ve faaliyetlerinin olduğunu ifade etmektedir. Konuyla ilgili farklı kaynaklarda farklı bilgiler olmakla beraber Hamzaoğlu bu olayı şu şekilde ortaya koymaktadır: 'Osmanlı'dan önceki dönemde Balkan Yarımadası'nın İslamlaşmasında Sarı Saltuk'un da rolü çok büyüktür. Sarı Saltuk 1261 yılında Anadolu'dan 10 bin aileyi kapsayan 40 Türkmen kabilesi ile Dobruca'ya iskân etmiştir. Bu yıllardan itibaren Dobruca her şeyi ile tamamen bir Müslüman olmuştur. Sarı Saltuk, Balkan Yarımadası'nda İslam'ı yayan bir misyoner olarak gösterilmektedir. Sarı Saltuk'un, Osmanlı Devleti'nin kurulduğu yıllarda dini faaliyetlerde bulunduğu bilinmektedir.' Bektaşiliğin Balkanlarda yayılmasındaki ikinci şekil ise Osmanlı Devleti'nin fetih ve iskân politikalarıyla ve Yeniçeri-Bektaşî birlikteliği ile gerçekleşmiştir. Hacı Bektaş Veli, bir kısım halifelerini belli bir plan ve stratejiye göre Rumeli'ye göndermiştir. Bu etkinlik, Osmanlı fetihlerinin Balkanlarda hızlı yayılmasında da devam etmiştir" (Çibik; Umaroğulları, 2017:460).

"Tekkeler, Balkan coğrafyasında özellikle ilim, kültür, sanat, edebiyat, musiki, mimari, süsleme, askerî, ziraat, toplum-

sal dayanışma gibi pek çok alanda hizmet yapmış kurumlardır. Balkan topraklarında tasavvufi çalışmalar Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun öncesine dayanmaktadır. Bir misyon uğruna Balkan coğrafyasının çeşitli bölgelerine gönüllü olarak giden dervişler; gittikleri bölgelerde sayısız tekke, ribat, zaviye, hankâh ve dergâh açmışlardır. Balkan bu yapıların daha çok su kaynakları yakınlarında konumlanarak yanlarında değirmenlerin açıldığını ve bu şekilde bölge insanlarına ulaşıldığını belirtmektedir. Bu yaklaşımla Balkanlardaki askerî ilerlemeye paralel olarak tekkelerin de sayısı çoğalmıştır. Osmanlı Devleti'nin fetih ve iskân politikalarıyla ilişkili olarak fetihlerden sonra Balkanlara gelen Bektaşî babalarının aracılığıyla Balkanlarda yayılan bu tasavvufi hareketin bir sonucu olarak Balkan coğrafyasında bugün tamamı ayakta olmasa da oldukça fazla sayıda Bektaşî tekkesinin varlığı ve etkisi devam etmektedir" (Çibik; Umaroğulları, 2017:462).

Alevilik ve Bektaşîliğin Rumeli'de temsil edilmesi XIII. yüzyıla kadar inmektedir. 1240 yılında meydana gelen Baba İlyas önderliğindeki Babai olayı sonrası önemli bir Alevi topluluğu Yunanistan-Bulgaristan bölgesine yerleşmiştir. Daha sonra Sarı Saltuk'ın 1260'larda Balkanlarda faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Keza Selanik sancağı dâhilinde de Saltuk köyüne rastlanmaktadır (Saltuk, 2005:21). Osmanlı döneminde ise Rumeli futuhatının başlamasıyla Edirne'nin ardından Üsküp'e, Kırcaali'ye ve oradan Vardar Ovası'na ulaşan Bektaşî-

lik bugünkü Yunanistan ve Bulgaristan'da pek çok tekkeye sahip olmuştur.

Gerek Yeniçeri ordusuyla birlikte fetihlere iştirak eden Bektaşî dervişleri gerekse devlet tarafından iskân edilen Türkmen-Yörük aşiretleri Bektaşîliğin Selanik ve çevresine taşınmasında etkili olmuştur. Sultan II. Murat ve Fatih Sultan Mehmet dönemlerinde Rumeli'de Osmanlı hâkimiyeti ilerleme kaydettikçe birbiri ardına Bektaşî tekkeleri de açılmıştır. XVI. Yüzyılda yaşanan Osmanlı-Safevi mücadelesinde de Anadolu'daki Kızılbaş ve Alevilerin bir kısmının Rumeli'ye sürgün edildiği, bunların da o bölgelerde Alevilik ve Bektaşîlik inancını temsil ettikleri bilinmektedir.

Selanik'e Bektaşîliğin gelişinde ve yayılmasında Yeniçerilerin de rolü bulunmaktadır. Keza Selanik aynı zamanda Yeniçerilerin eğitildiği şehir olmuştur. 1826 yılında Yeniçeri ocağı kaldırıldığında Selanik'te yaklaşık on bin Yeniçerinin öldürüldüğü rivayet edilmektedir. Keza o dönemde Yeniçerilikle birlikte Bektaşîlik de yasaklanmış, Bektaşî tekkeleri kapatılmış veya başka tarikatlara devredilmiştir.

Selanik bölgesinde futuhatla birlikte gelen Bektaşî dervişleri hem fetihle önemli rol üstlenmişler hem de tekkeler kurarak bölgede İslamiyet'in yayılmasına katkı sağlamışlardır. Bu itibarla Selanik ve çevresinde Musa Baba, Bayezid Baba ve Kara Baba gibi Horasan erenlerinin faaliyet gösterdikleri, tekkeler kurdukları, devlet adamları ve hayırseverler tarafından vakıflar tesis edilerek

bölgede Bektaşiliğin neşvü nema bulduğu görülmektedir.

SELANİK'TE BEKTAŞI TEKKE VE TÜRBELERİ

1. Bayezid Baba Tekkesi

Fatih Sultan Mehmet zamanında yaşayan Bayezid Baba tarafından Selanik yakınlarındaki Büyük Vardar'ın Babaköy mevkiinde kurulmuştur. Bölgede ileri gelen bir Bektaşi şeyhi olan Bayezid Baba Zağra kazasının Ahadevren köyünde ikamet edip burada bir tekke kurmuş, şeyhliğini Mü'min Baba'ya bırakarak Selanik tarafına göç etmiştir. Yenice-i Vardar'ın Esirlik köyünde türbesi bulunan Hasan Baba da onu halifesidir (Küçükdağ; Değerli; Şahin, 2015:30, 93).

Bayezid Baba ile ilgili Otman Baba Vilayetnâmesi'nde çeşitli menkıbeler bulunmaktadır. İlk karşılaşmalarında bölgede kendine bağlı onlarca tekke bulunan Bayezid Baba, Otman Baba'ya karşı çıkmış, onun "kutbü'l-aktab" olduğunu kabul etmemiş, onu nezaketen karşılamak dışında tasvip etmemiştir. Rivayetlere göre Bayezid Baba Vardar'da ikamet etmekte iken Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nı ziyaret etmek istemiş, tüm dervişlerini toplayarak bu niyetini onlara haber vermiştir. Dervişlerinden Mümin o sırada misafiri olan Otman Baba'yı iftar için bir ata bindirip Vardar'a doğru yola çıkarmış, durumu da Bayezid Baba'ya bildirmiştir. Bunun üzerine Bayezid Baba gelenleri karşılamaya çıkmış, Otman Baba'yı izzet ve

hürmetle tekkesine kabul etmiştir. Ancak iftardan sonra Otman Baba, "Çabuk ayağa kalk seni ulu ziyarete isterler, sen bir ulu ağaçtın seni yerinden kopardılar" sözüyle onu yerinden kaldırıp Mümin Derviş'i posta geçirmiştir. Bayezid Baba bu hadise üzerine utançla halvethanesine girmiş, bir müddet sonra Mümin Derviş'i çağırıp "Tez bunu nasıl getirdinse öyle götür" diye azarlamıştır. O da "Buna gücüm yetmez, en iyisi biz sefere gidince bunu yerimize bırakalım" önerisinde bulunmuştur (Avşar, 2007:409, 411).

Otman Baba Vilayetnamesi'ne göre Otman Baba, Bayezid Baba'dan üstündür. Otman Baba kutb, Bayezid Baba ise zühd ve takva makamındadır. Bu münasebetle Bayezid Baba düşünceleri sebebiyle ilim adamları tarafından sorgulanmış, âlimler onu "Sen bidatsin ve tarikin şeriata muhaliftir" suçlamasında bulunmuşlar ve Selanik'te yakmak istemişlerdir. Bunun üzerine Bayezid Baba korku ve hüznle ilim adamlarını doğrularak muti olmuştur. Kutb makamında bulunmuş olsaydı zahir âlimlerini mat edip ateşe atılmaktan korkmaz, atılsa bile yanmazdı (Avşar, 2007:411).

Vilayetname'deki anlatıma göre Bayezid Baba ve dervişleri Otman Baba'yı tekkenin fırınına hapsederek gece yarısı yola çıkmışlardır. Sabaha karşı keramet göstererek dışarı çıkan Otman Baba dervişlerin gittiğini görmüş, bu arada Bayezid Baba ve kafilesi Serez'e varmıştır. Serez'de Mecnun Derviş'in tekkesine vardıklarında Otman Baba yine keramet göstererek orada belir-

miştir. Bu durum karşısında dervişlerden Kara Abdal, “Hey Yörük kocası, bizimle alıp veremediğin ne ki senden kurtulamayız” deyince, Otman Baba, “çenesi kısalası, ben Yörük kocası değil, Hakkın emriyle canını alıcıyım” karşılığını vermiştir. Ardından Kara Abdal’ın çenesi kıalmaya başlamış, dervişlerden biri sopayla çenesini açmaya çalıştıysa da Kara Abdal akşama doğru vefat etmiştir. Ona yardım eden derviş ise kuşluk vaktinde can vermiştir. Bu hadisenin ardından Bayezid Baba dervişleriyle birlikte gece vakti yola revan olmuştur. Karasu Yenicesi’ndeki Akpınar Tekkesi’ne ulaşmalarını müteakip Otman Baba onlara yetişmiş, cezbesiyle Bayezid Baba’nın yedi dervişini birden öldürmüştür. Nihayet Bayezid Baba niyaz ederek Otman Baba’dan özür dilemiş, Otman Baba’ya, “Biz Hacı Bektaş Dergâhı’na gidip gelinceye kadar burada dinlen” demiştir. Otman Baba bu teklifi kabul ederek onlara yol vermiştir. Nitekim Bayezid Baba Hacı Bektaş’ı ziyaret edip dönünceye kadar bir yanı üstüne yatıp beklemiş, saçları fitil fitil uzamıştır. Bayezid Baba Akpınar Tekkesi’ne ulaştıktan bir müddet sonra vefat etmiştir (Avşar, 2007:409).

Öte yandan Bayezid Baba’dan sonra onun dervişleri de Otman Baba’nın “kutbü’l-aktab” olduğunu kabul etmemişlerdir. Onu dergâhta bırakıp Serez’e doğru hareket ettiklerinde, bu tavırları Otman Baba’nın hiddetine neden olmuş, Otman Baba, “gidebilerseniz gidin” demiştir. Bu hitap üzerine dervişlerden bazısının aya-

ğında mecal kalmamış, bazıları hastalanmış ve yola devam edememişlerdir. Geri tekrar Akpınar Tekkesi’ne dönmüşlerse de Mümin Derviş’in Otman Baba’yı ata bindirip Bayezid Baba’nın kırkına götürdüğünü öğrenmişler, canı gönülden Otman Baba’ya âşik olup onu görmek için yola düşmüşlerdir (Avşar, 2007:412).

Otman Baba Vilâyetnamesi’nde Otman Baba ile ilgili olarak anlatılan olaylar İstanbul’un fethi ile Otlukbeli Savaşı arasında anlatılmaktadır. Bu sebeple Bayezid Baba’yı 1453-1473 arasına yerleştirebiliriz. Vefatından sonra Bayezid Baba, Vardar’daki tekkesine defnedilmiş, ona bağlı dervişler burada onun kırkını icra etmişlerdir (Kayapınar, 2009:108).

Arşiv kayıtlarına göre Bayezid Baba Tekkesi, Selanik nahiyelerinden Vardar-ı Kebir’e bağlı Babaköy’de hayır sahiplerinden ve akıncı beylerinden Bali Bey ibn Malkoç Bey² tarafından inşa ettirilmiştir.

2 Malkoçoğulları, Osmanlı Devleti’nde özellikle XV. ve XVI. yüzyıllarda faaliyet gösteren bir akıncı ailesidir. İstanbul’un fethinde de hizmet eden Bali Bey Arnavutluk, Dalmaçya ve Eflak’a düzenlediği akınlarda önemli başarılar kazanmıştır. 1478’de Semendire ve 1486’da Silistre sancak beyi olmuştur. Daha sonra akıncı beyi olan Bali Bey, Macaristan taraflarına da akınlar yapmış, pek çok ganimetle dönerken Erdel (Transilvanya) voyvodası tarafından mağlup edilmiştir. Bali Bey, II. Bayezid devrinde 1498-1499’da yapılan Boğdan seferine de katılmış, aynı yıl Lehistan üzerine iki defa akın yapmıştır. Böylece Boğdan’ın Osmanlı hakimiyetine girmesinde önemli rol oynamıştır. Varşova fatihi olarak ün kazanan Bali Bey, 1510 yılında vefat etmiştir. Bali Bey’in Saraybosna’da bir mescidi bulunmaktadır (Başar, 2003:537-538).

Ayrıca tekke için bir de vakıf kurulmuş, Babaköy'ün aşarı da bu tekkeye şart ve tayin edilmiştir. Tapu tahrir kayıtlarında Malkoçoğlu vakfına ilk olarak 1514 tarihinde rastlanmaktadır. Bu kayıta Bayezid Baba Tekkesi'nin yer aldığı köy Türk köyü manasında Türkohor olarak kullanılmakta, 1528 tarihli ikinci tapu kaydında ise Babaköy olarak geçmektedir (Kayapınar, 2009:110).

Malkoçoğlu Bali Bey Vakfı ve Bayezid Baba hakkında XVI. yüzyıla ait en teferruatlı Osmanlı kaynağı olarak ise 723 nolu tapu tahrir defteridir. Bu defterde Bayezid Baba Tekkesi'nin bulunduğu Vardar nahiyesine bağlı Babaköy hakkında detaylı bilgiler mevcuttur. Buna göre köyün önemli bir kesimini "Hizmekârân-ı asitane-i Bayezid Baba" başlığı altında kayda geçirilen dervişler oluşturmaktadır. Bu durum Bayezid Baba Tekkesi'nin büyüklüğüne işaret etmektedir. Keza bu kayıta tekke de 35 kadar dervişin ismi verilmektedir. Bu dervişler: Derviş Ali, Kasım Said, Derviş Kurd, Derviş Durmuş, Mehmed Dede, Hasan Derviş, Selim Derviş, Âşık Derviş, Hüseyin Derviş, Ahmed Derviş, Selim-i diğ er Derviş, Ali Derviş, Cafer Derviş, İmam Koca, Mustafa Derviş, Saru Derviş, Cihan Derviş, Ali Derviş, Hasan Derviş, Koçi Derviş, İbrahim Derviş, Hızır Derviş, Turmuş Derviş, Hüseyin Derviş, Kanber Derviş, Cafer Derviş, Ahmet Derviş, Turmuş Derviş, Turali Derviş, Aşir Derviş, Mehmed Derviş, Sadık Derviş, Hacı Derviş, Hüseyin Derviş, Hasan Derviş. Bu 35 derviş asitanenin hizmetkârları olarak belirtilmekle birlik-

te her türlü vergiden muaf tutulmuşlardı. Ayrıca bu kişilerden biri sait, biri dede, birisi imam sıfatıyla anılırken otuz ikisi derviş olarak ifade edilmekteydi (Kayapınar, 2009:113).

XV. yüzyılın ikinci yarısında kurulan Bayezid Baba Tekkesi uzun yıllar hizmet vermiştir. Bayezid Baba Tekkesi bünyesinde Bayezid Baba'nın türbesini barındırmıştır. Elimizdeki arşiv kayıtları Malkoçoğlu Bali Bey Vakfı ve bu vakfa bağlı Bayezid Baba Tekkesi'nin XVII.-XIX. yüzyıllar arası geçirdiği tarihi seyri aydınlatmaktadır.

6 Şubat 1670 tarihli arşiv kaydına göre tekke vakfında Ahmet isminde bir mütevellî bulunuyordu (BOA, İE. EV, 13/1588). 24 Mayıs 1695 tarihinde ise Bayezid Baba Vakfı'nın başında Mehmet isimli şahıs yer alıp, cülus münasebetiyle mütevellî beratinin yenilenmesi söz konusudur (BOA, İE. EV, 28/3291).

1712 yılında Malkoçoğlu Bali Bey Vakfı vakıf evladından Ali'nin tasarrufundaydı. Bu tarihte Baba köyüne ve Bayezid Baba Tekkesi mahsulüne Uzuncaabad Hasköy kazasına bağlı Tatar köyünden Murad Bey oğulları ile Paşa köyünden Cafer Bey oğullarının müdahalesi meydana gelmiş, ancak ortadan kaldırılmıştır (BOA, AE.SAMD.III, 75/7531; BOA, AE.SAMD.III, 183/17791).

1725 tarihli arşiv kaydına göre Malkoçoğlu Bali Bey sadece Bayezid Baba Tekkesi'ni inşa ettirmek ve tekkeye vakıf tesis etmekle kalmamış, buraya bir de cami yaptırmıştır (BOA, C.EV, 398/20177).

1736 yılında Bali Bey ibn Malkoç Bey Vakfı tevliyeti Mustafa ve Halid'in müşterek olarak üzerlerinde iken Mustafa vefat etmiştir. Hissesi oğlu İsmail'e intikal edip bu defa yine müşterek bir şekilde Mustafa oğlu İsmail ile Halid birlikte tevliyet görevini yürütmüşlerdir (VGMA, Defter nr. 663, s.187). Bununla birlikte 1741 yılında İsmail ve Halid'in evlatsız olarak vefat etmeleri üzerine Bali Bey ibn Malkoç Bey evladından Hasan ve Mehmet tevliyet görevinin kendilerine verilmesini talep etmişlerdir. Yapılan tahkikat sonucunda bu itek uygun bulunarak Bayezid Baba Tekkesi'nin bağlı bulunduğu Bali Bey ibn Malkoç Bey Vakfı'na Hasan ve Mehmet isimli kişiler müşterek olarak atanmışlardır (VGMA, Defter nr. 663, s.265).

Öte yandan 1743 tarihinde ise tekke yönetiminde zorunlu bir değişikliğe gidilmiştir. Keza XVIII. yüzyılın başlarında tekkeye post-nişin olarak görevlendirilen Hacı Ahmet oğlu Şeyh Mehmet'in 25 senedir tekke gelirlerini kendi nefsine sarf ettiği tespit edilmiştir. Bu sebeple tekke harap hale gelmiştir. Netice olarak 29 Mart 1743 tarihinde Mehmet bin Hacı Ahmet tekleden uzaklaştırılmış, Hacı Bektaş Veli evladından Hacı Feyzullah Efendi'nin arzıyla Bektaşî tarikâtından Teslim Abdal lakaplı Derviş Ali Bektaş tekke şeyhliği ve tevliyeti görevine getirilmiştir (VGMA, Defter nr. 1212, v.43).

1765 tarihli arşiv kaydına göre Bayezid Baba Türbesi'nde Bali Bey bin Malkoç Bey tarafından tesis edilen tekke ve camiye mahsus köylerin aşar ve mahsulünün suiis-

timale uğraması sebebiyle tekke ve caminin harap hale geldiği bir defa da Selanik naibi Ahmet Müşir Efendi tarafından ifade edilmiştir (BOA, AE.SMST.III, 72/5318).

XVIII. yüzyılın ortalarında harap hale geldiği anlaşılan Bayezid Baba Tekkesi daha sonra onarılmıştır. Dışardan bazı müdahaleler meydana gelmişse de tekke 1826 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüştür (BOA, C. EV, 124/6153; BOA, C. EV, 165/8203; BOA, C. EV, 588/29688), bu tarihte Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması sırasında post-nişinlik makamının terk edildiği tespit edilerek meydan odası yıktırılmış, ayakta kalan türbenin türbedarlığına ve vakıf mütevelliliğine Atina ahalisinden ve Rıfai tarikâtından Şeyh Hüseyin görevlendirilmiştir. Ayrıca tekkenin yıktırılması sırasında Babaköy ile civarda bulunan Işıklar köyünün aşar geliri ve vergilerini tekke vakfına ait olduğu, vakıf mütevellisi Ömer'in ortadan kaybolduğu tespit edilmiştir (BOA, MAD, 9772, s.144; BOA, MAD, 9732, s.18). Tekkenin yıktırılması ile ilgili arşiv kaydında şu ifadeler dikkat çekmektedir:

"Selanikde... nâhiye-i Vardarda kâ'in Bayezid Baba zâviyelerinin zâviyedârları makamı terk olunmuş olup mevcûd olan Bektaşîlerin odaları hedm ve imhâ kılınmış ve bulunan kütüb ve eşyâ ma'rifet-i şer' ve mübâşir-i mûmaileyh ma'rifeti ve me'mûrin-i sâ'ire ma'rifetleriyle yegan yegan tahrîr olunarak iktizâ iden mûmzî defteri takdîm olunmuş olduğu... ve mârû'l-beyân Baba karyesinde Bayezid Baba Türbesine dahî kezâlik türbedâr

ile bir zâviyedarlığın îcâbına ve zaviye-i mezbûre vakfı olan karye-i merkûmenin a'şâr ve rüsûmâtı hasılatıyla civârında bulunan Işıklar karyesinde dahî ekser a'şâr ve rüsûmu merbût olduğu haber virilüb mütevellisi bulunan Ömer nâm kimesne dahî gâ'ib olduğundan başka mevcûd olsa istihkâkı olmadığı tahkîk kılındığına mübeyyin Atina ahâlisinden ve tarîk-i Rıfâiyye meşâyihinden olarak elyevm Selanikte bulunub cümlenin ihbârıyla meşîhata ehliyeti zâhir olan Şeyh Hüseyin türbedâr ve zâviyedarlık ile tevliyet-i mezburenin tevcîh kılınmış taraf-ı şer'den virilüb takdîm olunan i'lâm ile ahâlinin muhızrlarından ma'lûm-ı 'âlişan olacak beyânıyla ber minvâl-i muharrer zikr olunan türbedâr ve zaviyedarlık ile tevliyet-i mezkûrenin şeyh-i mûmaileyhe tevcîh ve iktizâ iden berât-ı şerîfân i'tâ kılınmış..." (BOA, MAD, 9772, s.144).

Tekkenin yıkılması sırasında emlak ve eşyasına ise el konulmuştur. Bu tarihte Esat Paşa tarafından hazırlanan bir raporda Bayezid Baba Tekkesi'nin 25 dönüm tarla ve 5 dönüm çayır ile bir meydan odası, türbe, oda, mutfak, samanlık, ahır ve dükkan gibi eklentilere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Tekkede eşya olarak ise 48 kıyye bakır, 3 adet halı, 1 adet kilim, 5 adet kazan, 16 adet seccade ve 23 adet şamdan memurlar tarafından kayda geçirilmişti. Tekkenin arazilerinden 1828 yılında 1925 kuruş gelir elde edilmiş, bunun 695 kuruşu tekke masraflarına harcanıp kalan 1230,5 kuruş hazineye aktarılmıştır. 1831 yılında ise 1752 kuruş ge-

lir elde edilip hazineye aktarılmıştır (BOA, MAD, 9732, s.109; BOA, MAD, 9773, s.73; Maden, 2013:390, 396-397, 398, 400, 412, 414, 419). Bayezid Baba Tekkesi'ne bağlı köyün hasılatı 1837 yılına kadar hazineye aktarılmış, bu tarihte bir miktarı türbedara bırakıldıktan sonra kalanı eskiden olduğu gibi nahiyede bulunan Bali Bey ibn Malkoç Bey Vakfı'na tahsis edilip, vakıf mütevellisi olarak Seyyid Ali ve Seyyid Mahmud tayin edilmiştir. Ayrıca vakfa dışarıdan yapılan müdahalelerin önlenmesi emredilmiştir (BOA, MAD, 9776, s.127).

Arşiv kayıtlarında Bayezid Baba Tekkesi bünyesinde Bali Bey ibn Malkoç Bey tarafından bir cami yaptırılıp vakıf kurulduğu tespit edilmektedir. 29 Haziran 1842 tarihinde bu camii vakfına müteveli tayin edilen Ömer Halife'nin görevden uzaklaştırılıp yerine vakıf evlatlarından Seyyid Ali Bey ve Seyyid Mahmud Bey'in tevcih edildiği anlaşılmaktadır (BOA, EV.EMH, 134/8).

Selanik ve çevresindeki diğer bazı tekelerle birlikte Bayezid Baba Tekkesi'nin XX. yüzyılın başlarına kadar faaliyetlerini sürdürdüğü tespit edilmektedir (VGMA, Defter nr. 5141, s. 2; Mikov, 2008:133).

Ancak Selanik ve çevresi Türk idaresinden çıktıktan sonra bölgedeki Müslüman ahalinin durumu gün geçtikçe daha kötüye gitmiştir. Özellikle Milli Mücadele döneminde Yunanlılar bölgede Müslüman katliamına başlamışlar, 1922 yılında Selanik'te Müslüman ahaliyle beraber ileri gelen kişileri ve Bektaşî şeyhi Hasan Baba'yı şehit etmişlerdir (BOA, HR.İM, 42/4).

1924 nüfus mübadelesi ile Selanik'ten Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Bektaşiler de bulunmaktadır. Örneğin 1850'lerde Kara Sinan köyünde dünyaya gelen ve yıllarca Selanik'te Bektaşi Babalığı yapan Kara Ahmet Baba 1924 yılında mübadele ile Tekirdağ'ın Şarköy ilçesinin Uçmak Dere köyüne gelmiştir. Tekirdağ'ın merkeze bağlı Kılavuzlu köyüne gelip zamanın mürşitleri ile tanışmıştır. Kılavuzlu köyünde Alimşah Ahmet Baba ile yakın dostluk kurmuştur. 1926 yılında vefat etmiştir (Engin, 2010:397).

Selanik ve Yenice Vardar'ın 1912 yılında Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmasından sonra Yunan hükümeti tarafından adı 1927 yılında Ayos Petros'a çevrilen Bayezid Baba Tekkesi'nin bulunduğu yer Müslümanlar tarafından hâlâ Babaköy olarak anılmaktadır. Babaköy'ün XX. yüzyılın başındaki durumuyla ilgili Bektaşi araştırmalarının kaynakları arasında yer alan John Kingsley Birge ve F. W. Hasluck herhangi bir bilgi sunmamaktadır (Birge, 1937:285; Hasluck, 1929:780-781; Kayapınar, 2009:111). Günümüzde tekkeden geriye imareti kalmıştır. Yıllar önce restorasyon için iskelelerle çevrilmiş olup onarılmayı beklemektedir (Özsoy, Erişim 09.04.2017).

2. Kara Baba Tekkesi

Kara Baba Tekkesi, Selanik'in Tahtelkale mevkinde bulunuyordu. Tekkenin 1826 öncesine ait kayda değer bir bilgi bulunmamaktadır. Bu tarihte zaviyedarın makamını terk etmiş olduğu görülmüş, Bektaşilere ait

odalar yıktırılıp imha edilmiş, görevli memur Hacı Ali Bey tarafından kitap ve eşyaların sayım ve dökümü yapılarak deftere kaydedilmiş, yine Selanik'teki Süleyman Baba Türbesi ile birlikte Kara Baba Türbesi türbedarlığına ehl-i sünnetten herkesin hüsnü zannını kazanmış olan Derviş Ahmet tayin edilmiştir (BOA, MAD, 9772, s.144; BOA, MAD, 9732, s.18).

1826 yılında Kara Baba Tekkesi Bektaşilerden alınarak Halveti tarikatına devredilmiştir. Keza bu tekke 1826 sonrası arşiv kayıtlarında Halveti tarikatının Mısıriye koluna bağlı olarak karşımıza çıkmaktadır (BOA, EV.MKT, 6/6; BOA, EV.MKT, 397/44; BOA, EV.MKT, 2302/100; BOA, EV.MKT, 2319/19; BOA, EV.MKT, 2352/101; BOA, EV.MKT, 2353/13; VGMA, Defter nr. 994, s.4-5; VGMA, Defter nr. 4974, s.74; VGMA, Defter nr. 2662, s.23).

Tüm Bektaşi tekkelerinde olduğu üzere emlak ve eşyaları zapt edilerek kapatılan Kara Baba Tekkesi'nin gelirleri de hazineye aktarılmıştır. Bununla birlikte tekkenin 1831 ve 1832 yıllarına ait gelirlerinden 350 kuruşu tekke şeyhine maaş olarak verilmiştir (BOA, MAD, 9771, s.9).

1826 yılında Bektaşi yasağı sırasında kapatılan tüm varlıkları zapt edilen Kara Baba Tekkesi'nin emval ve eşyaları arasında kitaplar da bulunmaktadır. Tekkenin kapatılması sırasında 18 cilt kitap müsadere edilmiştir. Bunlar Mushaf-ı Şerif, Mesnevi-i Şerif, Kütüb-i Fıkıh, Sadrü'ş-Şerife, Fıkhiye Şerhi, Na'at-ı Resûl, Atık-i Avâmil, Şerhi

Vasat, Dâr Dibacesi, Evrâk-ı Perîşân, Atîk-i Ferâ'iz gibi eserlerdi. Bu eserler de muhtemelen diğer eşyalarla birlikte satılmıştı (BOA, MAD, 9771, s.9-10, 107).

1853 yılında Kara Baba Zaviyesi Vakfı'nın mutasarrıfı Eğribozî Şeyh Abdi Efendi'nin evlatsız olarak vefat etmesine bu göreve Şeyh Mehmet Efendi ibn Mustafa tayin edilmiştir (BOA, EV.MKT, 397/44).

1857 yılına ait arşiv kaydında tekkenin yıllık 200 kuruşla idaresinin mümkün olmadığı, ayrıca post-nişini Mehmet Efendi'nin fakir olması münasebetiyle tekkeye münasip bir miktar para tahsis edilmesi istenmiş, gerekli işlemlerin yapılması Selanik valisi ve evkaf müdürüne emredilmiştir (BOA, EV.MKT, 6/6). Bu durum 1826 öncesi kayda değer emlakı ve geliri bulunan Kara Baba Tekkesi'nde meydana gelen ekonomik sıkıntıya işaret etmektedir.

Arşiv kayıtlarından XIX. yüzyıl içerisinde Kara Baba Tekkesi'nde meydana gelen görev değişiklikleri de takip edilebilmektedir. Buna göre Şeyh Ali Efendi'nin evlatsız vefatı sonrası 24 Aralık 1896 tarihinde tekke şeyhliğine Şeyh Mustafa Efendi ibn Ahmet tayin edilmiştir (BOA, EV.MKT, 2302/100; BOA, EV.MKT, 2319/19; BOA, EV.MKT, 2352/101; BOA, EV.MKT, 2353/13). Bu tarihte tekkenin mevcut ve mamur olduğu, içerisinde tarikat-ı Halvetiye-i Mısıriyye üzere âyîn-i tarikat icra edildiği tespit edilmektedir. 1898 tarihli arşiv belgesinde Kara Baba Tekkesi'nin "kadimen bir dergâh olmayub eski Selanik valisi Eğribozlu Ömer

Paşa tarafından ahfadının defni için kabir olmak üzere tahsis edilmiş olan bir arsa-i haliyye üzerine bina olunarak tarikat-ı aliyye-i Mısıriyyeye mensub bir dergâh te'sis edilmiş olduğu, bundan evvelki şeyhleri berat-ı ali talebinde bulunmadıklarından kimseye berat-ı ali verilmemiş ve vakfiye tanzim olunmamış bulunduğu, beş altı sene önce müşarünileyhin evladı ve ahfadı taraflarından verilen para ile dergâhın hâli arsası üzerine üç bâb dükkân inşa edilerek bedel-i icarları dergâhın itâm-ı taâmiyye ve diğer masraflarına tahsis edildiği" ifade edilmektedir. Bununla birlikte Kara Baba Tekkesi'nin 60 kıyye tuz bedeli olarak yıllık 20 kuruş yemek ödeneği vardır (VGMA, Defter nr. 994, s.4-5).

Arşiv kayıtlarından 1921 yılında Kara Baba Tekkesi'nin faaliyetlerini devam ettirdiği tespit edilmektedir (VGMA, Defter nr. 4974, s.74).

3. Musa Baba Türbesi

Selanik'te eski Türk mahallesi olan bugünkü adıyla Terpsitheas Meydanı'nda bulunan Bektaşî Musa Baba Türbesi muhtemelen Sultan II. Bayezit (1481-1512) döneminde inşa edilmiştir (Sarısakal, 2017:2). Yapı Yunanca kaynaklarda XVI. yüzyıldan kalma bir Osmanlı mezarı (türbe) olarak anılmaktadır. Türbe sekizgen bir yapıda olup yanında bir de Bektaşî tekkesi bulunuyordu. Ayrıca 8 Ekim 1681 tarihli arşiv kaydı tekke ile birlikte burada bir mescidin varlığına işaret etmektedir (BOA, İE.EV, 21/2469).

Selanik'te türbesi bulunan Musa Baba hakkında günümüzde hala çeşitli menkıbeler anlatılmaktadır. Bu menkıbelerden birine göre Derviş Musa Baba bir ağa evinde hizmet ediyormuş. Ağa Hac görevini yerine getirmek için Mekke'ye gitmeye karar vermiş. Hac sırasında canı helva çekmiş ve Musa Baba'ya bu durum ayan olmuş. Musa Baba ağanın eşinden biraz helva ayırmasını istemiş ve ağanın canının helva çektiğini söylemiş. Ağanın hanımı bu duruma inanmasa da "Musa Baba'nın canı helva çekti herhalde" diyerek biraz helva ayırmış. Musa Baba aynı anda sıcak helvayı Mekke'ye götürüp ağanın göreceği bir yere bırakmış. Ağa eve döndüğünde eşine Mekke'de bahçede bulduğu sıcak helvayı ve bu mucizeye ne kadar sevindiğini anlatmış. Bunun üzerine Musa Baba'nın keramet sahibi bir ermiş olduğu ortaya çıkmış.

Musa Baba Türbesi, eski Türk mahallesi olan Ano Poli'de, Platia Terpsitheas'tadır. Selanik'te Türk idaresi sona erdikten ve mübadele ile bölgede Müslüman nüfus ortadan kalktıktan sonra türbe uzun süre sahipsiz kalmıştır. Tekke ve tekkeye bağlı yapılar da bu arada yıkılmış ve hatta yok edilmiştir. Fakat türbe kutsal bir mekan olduğu için yıkılmamış; ancak bakkal, spor kulübü ve benzer amaçlar için bir süre kullanılmıştır. Türbenin bulunduğu mahalleye mübadele ile Anadolu'dan gelen Rumlar yerleştirilmiştir. Mübadil Rumlar ve bölge sakinleri bir ara Musa Baba Türbesi'ne Meryem Ana ve Hristiyan azizlerinin resimlerini yerleştirmişlerdir. Böylece türbe İslam dışı

bir şekilde de olsa kutsal bir mekan olarak kullanılmaya devam etmiştir. Rıdvan Canım, 2010 yılında yayınladığı gezi notlarında Terpsitheas Meydanı'nda harabe halindeki Musa Baba Türbesi'nin hâlâ ayakta olduğunu belirtmekte, fakat "nasıl kalmışsa!" diyerek de hayıflanmaktadır. Bununla beraber türbe 2011 yılında restore edilerek bugünkü halini almıştır (bkz. Resim 1, 2, 3, 4; Aydoğan, "Selanik'te Yalnız ve Hüzünlü Bir Bektaşî Türbesi", Erişim 15.04.2017; Canım, 2015:165). Bu türbe taşıdığı Türk mimarisi izleri bakımından önemli bir eserdir (Bıçakçı, 2002:444).

4. Abdullah Baba Tekkesi

Selanik şehrini Atina'ya bağlayan otolunun kıyısında ve Selanik'in 65 km kadar güney batısındaki Katerin kasabasıdır. Katerin kasabasının mal-mülk sahiplerinin çoğunluğunun Türklerden oluştuğu ve beyin Tepedelenli Ali Paşa'nın akrabalarından olduğu rivayet edilmektedir. Katerin Tekkesi, Tepedelenli Ali Paşa'nın tesis ettiği bir menzil konumundaydı (Hasluck, 1928:33; Noyan, 2002:264). Tekkenin halk arasında bilinen ismi Sarı Abdullah Baba'dır.

Katerin bölgesi Yıldırım Bayezit döneminden itibaren fethedilmeye başlanmış, tekke Sultan II. Murat dönemi Selanik'in fethi sonrası 1430 yılında bir Ahi zaviyesi olarak kurulmuştur. Bölgenin fethedilmesinde Bektaşî dervişleri de savaşçı ve kolonizatör olarak görev almışlardır. Tekkenin kurucusu, yaşamı ve kişiliği hakkında bir bilgi yoktur. Ancak burası Epir (Teselya)

Valisi Tepedelenli Ali Paşa döneminde (1790-1822) Bektaşî tekkesine çevrilmiştir. Tekke Yeniçeriliğin ve Bektaşîliğin yasaklandığı 1826 yılında kapatılmış, 1861 yılında Sultan Abdülaziz döneminde yeniden açılmıştır (Noyan, 2002:264; Koca, 2005:195).

Tekkeye ismini veren Bektaşî postnişini Mücerret Halife Sarı Abdullah Baba'dır. Abdullah Baba aslen Epirli olup, Arnavut Dokakinzadeler sülalesindedir. 1892 tarihinde Hakk'a yürüyen Abdullah Baba'ya müntesipleri tarafından klasik üslupta yedigen bir türbe inşa etmişlerdir.

Abdullah Baba'dan sonra tekkede yine Ergirili Cafer Tayyar Baba post-nişinlik yapmıştır. Cafer Tayyar Baba 1895 yılında Hakk'a yürümüş olup, mezarı Abdullah Baba Türbesi'nin kuzeyinde ve hemen yanındadır. Kabir taşı çalınan mezarın başucunda bugün üzeri yazısız bir silindirik kesme mermer bulunmaktadır (Koca, 2005:196). Bedri Noyan'ın verdiği bilgilere göre 1925 yılında da bu tekkenin başında Cafer Baba isminde bir zat post-nişin bulunuyordu (Noyan, 2002:264).

Katerin Tekkesi'nin bir diğer post-nişini Mücerret Halife Veli Marende Baba'dır. O da aslen Epirli bir Arnavuttur. Arnavutluk Derviş Koleji mezunu olup iyi derecede Türkçe ve Fransızca bilmekteydi. 10 Ocak 1949 yılında Mısır Kaygusuz Abdal (Mağaravi) Tekkesi'nde gerçekleştirilen Dede-baba seçimine, Yunanistan Reni Tekkesi Post-nişini Mücerret Halife Sadi Seyfi Baba ile birlikte katılmış, Mücerret Halife Ah-

met Sırrı Baba'nın Dede-baba seçilmesini sağlamıştır. Veli Marende Baba 1960 yılına kadar Katerin Tekkesi meşihatinde bulunmuştur. Veli Marende Baba vasiyeti gereği Teselya'nın Pharsala kasabasında mevcut olan Durbalı (Torbalı) veya Reni Tekkesi'ne defnedilmiştir. Hakk'a yürüme tarihi 1961 yılıdır (Koca, 2005:197-198).

Veli Marende Baba'nın Hakk'a yürümesi üzerine Katerin Tekkesi Post-nişinliğine Mücerret Halife Tahir Baba tayin edilmiştir. Ancak Tahir Baba tekkede ikamet etmeyip İstanbul'a göç etmiştir. 20 Eylül 1965 yılında o da Hakk'a yürümüş olup, kabri Şahkulu Sultan Tekkesi Mansur Baba haziresindedir. Dervişlerinden Vezire Bacı da hemen yanında medfundur (Koca, 2005:198). Bedri Noyan, Vezire Hanımla 16 Ağustos 1964'te Hacı Bektaş Veli Müzesi'nin açılışında tanıştığını, "adab ve erkana vakıf, iyi yetişmiş bir derviş hanımefendi bacı idi" şeklinde tanıtmaktadır (Noyan, 2002:264).

Bunlarla birlikte Katerin Tekkesi'nin haziresinde iki mezar taşı kalmıştır. Bunlardan ilki Elmalılı Ramazan (Ramadan) Baba'nın mezarı taşıdır. Ramazan (Ramadan) Baba, Finike'de bulunan Kâfi Baba Tekkesi'nin son post-nişinidir. Ziyaret amacıyla geldiği Katerin Tekkesi'nde 1911 yılında vefat etmiş ve tekke haziresine defnedilmiştir. Katerin Tekkesi son post-nişini Tahir Baba tarafından yazılan mezar taşı kitabesinde,

“Hü dost.

Bu merkâddir cihân-ı cân penâhı

Bütün ehl-i tarîkat dâdhâhı

Urûc eyler bu yerden fikr-i zâhir

Nihayette bulur feyz-i ilahi

Olunca cephe-i say-ı sıdk u ihlâs

Giderir elbette rû-i siyahı

Ulûvv u halkı seyret bu yerde

Olur aşk-ı ilâhîyi müberhân

Açan var ise hicâb-ı iştibâhı.

Tarik-i Aliyye-i Nâzenünden Finike Dergâhı Post-nişin-i mübdi-i Ramazan Baba sene 1326 (1911) fi 22 Teşrin-i sâni” ifadeleri yer almaktadır (Koca, 2005:232-233).

Diğer mezar taşı ise 1908 tarihli olup Sadık Ağa’nın eşi, Abdullah kızı Ayşe’ye aittir. Ayrıca tekke bahçesinde bir çeşme taşı mevcuttur (Noyan, 2002:265).

Tekke, Balkan savaşları sırasında büyük tahribata uğramış olup atevi, mihmanevi, kilerevi ve aşevi gibi bölümleri ortadan kalkmıştır. Ayrıca bölgenin 1913 yılında Türk idaresinden çıkmasından sonra tekke arazileri Yunan hükümeti tarafından kamulaştırılmıştır. Bugün Abdullah Baba türbesi, mezarlık, kabirler ve mürşidevi resmi olarak koruma altındadır. Müslümanlar ve Hristiyanlarca ziyaret edilmektedir. Tekkede 1987 yılına kadar bir Yunanlı Bektaşî olan Derviş Yorgo Mevcudi fiilen türbedarlık yapmaktaydı. Tekkenin kırılan arslanlı

çeşme mermeri, post, çerağ ve levha gibi emanetleri mürşit evinde muhafaza altındaydı (Koca, 2005:198; Tanman, 1990:19-28).

Tekkeden günümüze ulaşan Abdullah Baba Türbesi kenarları dışardan üç metre uzunluğunda ve yedigen şekindedir. İçerden ise beş metre çapında bir dairedir. Kubbesinin tepesinde ay yıldızlı bir madeni âlem vardır. Ayrıca türbe içerisinde Abdullah Baba’ya ait ince, uzun ve ahşap bir sanduka bulunmaktadır. İç kısım dört pencereden ışık almaktadır. Mezarın baş taşında Hüseyini tâc ve boyun kısmında teslim taşı şekli vardır. Ayak ucu taşı ise süslemesiz ve yazısızdır. Türbede biri madeni diğeri üst tarafı beş fitilli yağ kapı şeklinde iki şandan yer almaktadır (Noyan, 2002:265). Talik yazı ile yazılmış, yedi beyitlik kabartma mezar taşı kitabesi Abdullah Baba’nın dervişi Suzi Efendi tarafından yazılmış olup aşağıdaki gibidir:

Hû

Gel bu kabr-i evliyâya sür yüzün ey talibâ

Kıl niyaz, eyle ziyâret derde istersen devâ

Feyz ihsan eyler ehl-i aşka rûhaniyyeti

Türbesinden enf-i irfana gelir buy-i vefâ

Varis-i al-i abadır dahi kutbü'l-arifiyn

Hem rical-i hanedangah-ı Ali el-Mürteza

Dilde evrad-ı müdama çarende-i masum idi

Zikr ederdi on iki şehzadeyi subh u mesa

Hacı Bektâş-ı Veli'den, hüsn ü himmet ahz edib

Bu kaza-i âlîde bu tekyeyi etti bina

Zevk-i tecridde bitip geçti mücerred fânîden

Seyyidü's-sa'data kıldı Hü deyip canun fedâ

Suzi'ya bir er gelip menkul-i tarihin dedi

Cay-ı gah etti niyaz-ı adnî Abdullah Baba

Yevm-i Salı 8 Ramazan sene 1309-1892 (Koca, 2005:195-196)

5. Selanik Vilayeti'ndeki Diğer Bektaşî Tekkeleri

Selanik'in merkezinde Mustafa Baba isminde bir Bektaşî tekkesinin de açıldığı anlaşılmaktadır (BOA, EV.MKT, 1209/99). Bununla birlikte Selanik yakınlarında Aydın Baba isminde bir Bektaşî tekkesi daha mevcuttu. 23 Ocak 1749 tarihli bir kayıta adı geçen bu tekke 1826'da Bektaşîliğin yasaklanması sırasında Bektaşî tekkeleri arasında yer almamaktadır. Muhtemelen tekke bu tarihte faal değildir (Küçükdağ; Değerli; Şahin, 2015:25). Bedri Noyan "güzel dergâhlardan biri" olarak tarif ettiği Aydın

Baba Tekkesi'nin oldukça yoğun bir muhib topluluğu bulunduğunu haber vermektedir. Tekkeden günümüze herhangi bir yapı ulaşmamıştır (Noyan, 2002:317, 395).

Selanik'in batı yakasında bulunan bir Bektaşî tekkesinden de söz edilmektedir. Bu tekke Balkan savaşları sırasında yıkılmıştır (Hasluck, 1928:28; Öz, 2001:272; Noyan, 2002:317). Yine Selanik'in kuzeybatısındaki eski bir yerleşim yeri olan Vodine'de yedi adet Bektaşî tekkesi bulunduğu ve Yunanlılarca yıkıldığı bilinmektedir (Öz, 2001:272).

Osmanlı döneminde Selanik vilayeti dâhilinde Üç Çeşmeler adıyla bir Bektaşî tekkesinin faaliyette olduğu tespit edilmiştir. 9 Mayıs 1912 tarihinde bu tekkenin başında Abdullah Fahri Baba post-nişin bulunmaktaydı. Abdullah Fahri Baba o tarihte Osmanlı hükümetine gönderdiği bir yazıda Hacı Bektaş Veli Tekkesi'ne Nakşi şeyhi tayin edilmesinden vazgeçilmesini istemekteydi (BOA, DH. İD, 37-2/3: Öz, 2001, 277; Odacı, 1998, 19).

Selanik vilayetine bağlı Ustrumca bölgesinde ise İsmail Baba Tekkesi faaliyet göstermiştir. İsmail Baba'nın yatır da bulunan tekke Balkan savaşlarına kadar ayakta kalmış, daha sonra yıkılmıştır. Tekke dahilinde İsmail Baba'nın ayaklarının gücüne dayandırılan bir de su kaynağı bulunuyordu (Hasluck, 1928:26: Öz, 2001:321).

Selanik vilayetine bağlı Yenice-i Vardar kazasının Esirlik köyünde ise Hasan Baba Tekke ve Türbesi vardı. Evliya Çelebi burada Hasan Baba Türbesi'nin çevresinin mesire yeri olarak kullanıldığını haber vermektedir (Evliya Çelebi, 2003-VIII:84). Evliya Çelebi'nin tekkeden bahsetmemesi yapının XVII. yüzyıldan sonra inşa edildiği izlenimi vermektedir. Hasan Baba, Babaköyü'nde medfun Bayezid Baba'nın halifesi olduğundan iki tekke birlikte idare edilmekteydi. Bu itibarla 1743 yılında Teslim Abdal (Derviş Ali Bektaş) her iki tekkeye de post-nişin olarak atanmıştır. 1826 yılında Bektaşiliğin yasaklanması sırasında bu tekke türbe üzerindeki kitabede Kadiri tarikatına dair işaretleme olduğu gerekçesiyle Bektaşilerden alı-

nıp Kadiri tarikatının idaresine bırakılmıştır (BOA, MAD, 9772, s.144; BOA, MAD, 9732, s.18; Maden, 2013:193).

İlave olarak Yenice-i Vardar'da Cafer Baba ve Bayram Dede tekkeleri bulunduğu tespit edilmektedir. Ancak bu tekkeler 1826'da birer türbeden ibaretti (BOA, MAD, 9772, s.144; BOA, MAD, 9732, s.18; Maden, 2013:193).

Selanik sancağına tabi Kesendire'de ise Kasım Baba Tekkesi mevcuttu (Noyan, 2002:317).

Bedri Noyan, Selanik Kesrin'de de Bektaşî tekkesi olduğunu, fakat günümüzde harap halde bulunduğunu belirtmektedir. Ayrıca Selanik'te günümüzde yıkık vaziyette olan, ünlü ve eski tekkelerden, Sancaktar Ali Baba'nın yatırını barındıran Sancaktar Tekkesi'nden bahsetmektedir (Noyan, 2002:317, 395).

Selanik vilayetine bağlı Serez (Siroz)'de de Bektaşî tekkeleri açılmıştır. Noyan'a göre Serez'de on beş kadar tekke bulunuyordu. Bunlardan Ahmet Baba Tekkesi, Osman Baba tarafından da ziyaret edilmiş ve Baba bir süre burada misafir kalmıştı. 1826 sonrası faaliyetlerini devam ettirdiği (Maden, 2013:386) tespit edilen bu tekke ile ilgili 1852-1853 tarihli Turabi Ali Dede'nin Divan'ında "medine-i Serez'de vâki merhum ve mağfur leh tarikat-ı aliyye-i Bektaşîyyeden Ahmed Baba'nın bina ve ihya eylediği zaviyede medfun mağfur leh Ahmed Baba zaviyesinin zaviyenişinliğine her veçhile müstehak Abuş Derviş Süleyman Baba

zaviye-i mezkure zaviyedar nasb olundu" ifadeleri bulunmaktadır (Noyan, 2002:324). Serez (Siroz)'de 1860 itibarıyla ahalinin çoğu Bektaşî olup, bu tarihte bölgede Bektaşîliği temsil eden Veli Dede, sadece Müslümanlar arasında değil çevredeki Hıristiyanlardan da itibar görmekteydi. Veli Dede'nin faaliyetleri hakkında merkezi hükümete bilgi veren Serez (Siroz) kaymakamı Pertev Efendi, kazada Bektaşîlerin kızlarını papazlar vasıtasıyla Hıristiyanlara nikahlamakta olduklarını, böyle bir uygunsuzluğa meydan verilmemesi gerektiğini iddia etmekteydi (BOA, A.MKT.UM, 482/44).

SONUÇ

Selanik XIV. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı egemenliğine alınmış, XV. yüzyılda bölgeye Türk nüfus iskân edilmiştir. Bölgenin fethi sırasında Yeniçerilerle birlikte dervişler de bölgeye gelip Bektaşîliği temsil etmişlerdir. Özellikle Bayezid Baba'nın Selanik ve çevresindeki faaliyetleri dikkat çekmektedir. Böyle XV. yüzyıldan itibaren Selanik vilayetinde Bektaşî tekke ve türbelerinin sayısı giderek çoğalmıştır. 1826 yılına kadar bölgede Bektaşîlik herhangi bir müdahale ve sorunla karşılaşmamıştır.

1826 yılında Yeniçeri Ocağı ile birlikte Bektaşîliğin de yasaklanması üzerine başta İstanbul olmak üzere Anadolu ve Rumeli'deki Bektaşî tekkeleri birer birer kapatılarak yıkıldı. Selanik ve çevresindeki Bayezid Baba, Kara Baba ve Süleyman Baba tekkelerine yıkım için memurlar ulaştığında tekkeler Bektaşîler tarafından terk edilmiş

haldeydi. Bunun üzerine tekkelerin meydan odaları imha edilerek ele geçen kitap ve eşyaların sayımı yapıp kaydedilen defterler İstanbul'a ulaştırıldı. Selanik'teki Kara Baba ve Süleyman Baba türbelerine ehl-i sünnetten ve herkesin güvenini kazanmış Derviş Ahmet; Selanik yakınlarında Baba köyünde bulunan Bayezid Baba tekkesinde mütevelli bulunan Ömer Efendi'nin tarikatın ilgası sırasında ortadan kaybolması üzerine buraya Rufaî Şeyh Hüseyin türbedar olarak tayin edilmiş, böylece bu tekke de Rifaî tarikatına geçmişti. Selanik'teki Kara Baba ve Süleyman Baba türbelerine ise herkes tarafından güvenilen ehl-i sünnet Derviş Ahmet türbedar tayin edilmiştir. Ancak bu kişinin hangi tarikattan olduğu tespit olunamamaktadır. Yenice-i Vardar'daki birer mezardan ibaret olan Cafer Baba ve Bayram Dede tekkeleri Kadirî tarikatından birer türbedar tayin edilerek bu halleri üzere bırakıldılar.

1826'da kapatılan Selanik vilayetindeki Bektaşî tekkelerinden tekrar açılan tekkeler olmuştur. Şehir merkezindeki Kara Baba Tekkesi'nin yanı sıra Üç Çeşmeler mevkiindeki tekke, Selanik yakınlarında Katerin'deki Abdullah Baba ve Vardar'daki Bayezid Baba tekkeleri XX. yüzyılın başlarına kadar faaliyetlerini sürdürmüşlerdi. Ancak Selanik ve çevresi Türk idaresinden çıktıktan sonra bölgedeki Müslüman ahalinin durumu gün geçtikçe daha kötüye gitmiştir. Özellikle Milli Mücadele döneminde Yunanlılar bölgede Müslüman katliamına başlamışlar, 1922 yılında Selanik'te Müslüman ahaliyle beraber ileri gelen kişileri ve

Bektaşî şeyhi Hasan Baba'yı şehit etmişlerdir. 1924 nüfus mübadelesi ile Selanik'ten Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Bektaşiler olmuştur. Örneğin 1850'lerde Kara Sinan köyünde dünyaya gelen ve yıllarca Selanik'te Bektaşî Babalığı yapan Kara Ahmet Baba 1924 yılında mübadele ile Tekirdağ'ın Şarköy ilçesinin Uçmak Dere köyüne gelmiştir.

KAYNAKÇA

A. Arşiv Belgeleri

- BOA, A.MKT.UM, 482/44.
 BOA, AE.SAMD.III, 183/17791.
 BOA, AE.SAMD.III, 75/7531.
 BOA, AE.SMST.III, 72/5318.
 BOA, C. EV, 124/6153.
 BOA, C. EV, 165/8203.
 BOA, C. EV, 398/20177.
 BOA, C. EV, 588/29688.
 BOA, DH.İD, 37-2/3.
 BOA, EV.EMH, 134/8.
 BOA, EV.MKT, 1209/99.
 BOA, EV.MKT, 2302/100.
 BOA, EV.MKT, 2319/19.
 BOA, EV.MKT, 2352/101.
 BOA, EV.MKT, 2353/13.
 BOA, EV.MKT, 397/44.
 BOA, EV.MKT, 6/6.
 BOA, EV.MKT, 6/6.
 BOA, HR.İM, 42/4.
 BOA, İE.EV, 13/1588.
 BOA, İE.EV, 21/2469.
 BOA, İE.EV, 28/3291.
 BOA, MAD, 9732, s.18, 109.
 BOA, MAD, 9771, s.9-10, 107.

- BOA, MAD, 9772, s.144.
 BOA, MAD, 9773, s.73.
 BOA, MAD, 9776, s.127.
 VGMA, Defter nr. 1212, v.43.
 VGMA, Defter nr. 2662, s.23.
 VGMA, Defter nr. 4974, s.74.
 VGMA, Defter nr. 5141, s.2.
 VGMA, Defter nr. 663, s.187, 265.
 VGMA, Defter nr. 994, s.4-5.

B. Ana Kaynaklar ve Araştırma Eserler

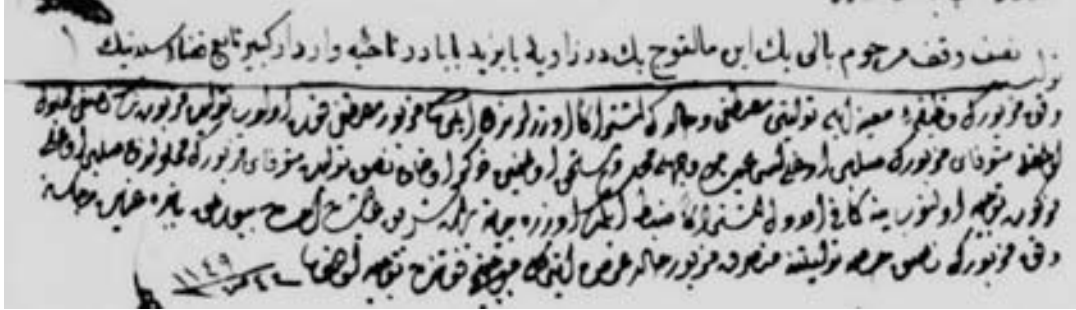
- "Musa Baba Türbesi", <https://selanikrehberi.com/activity/musa-baba-turbesi/>, Erişim 15.03.2017.
- AVŞAR, Ziya. (2007). "Otman Baba Vilâyet-nâmesi'ne Göre Otman Baba ile Rumeli Bölgesindeki Babaların Münasebetleri". 2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni (17-19 Ekim 2007) Bildiri Kitabı. I. Ankara. s. 405-412.
- AYDOĞAN, Özgür. (2017). "Selanik'te Yalnız ve Hüzünlü Bir Bektaşî Türbesi". <http://www.anadolucografyasi.com/yazilar/musababaselanik.html>. 15.04.2017.
- BAŞAR, Fahamettin. (2003). "Malkoçoğulları. DİA. XXVII. Ankara. s. 537-538.
- BIÇAKÇI, İsmail. (2002). "Selanik'te Türk Mimari Eserleri". Balkanlarda İslam Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri (Sofya 21-23 Nisan 2000). Ed: Ali Çaksu. İstanbul. s. 433-447.
- BİRGE, John Kingsley. (1937). The Bektashi Order of Dervishes, London.
- CANIM, Rıdvan. (2015). "Balkan Gezi Notları-II: Balkanlarda Eskimeyen Bir Dost: Selânik". Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi, S. 4/1, s. 161-167.

- ÇİBİK, Tuba Hatipler; UMAROĞULLARI, Filiz. (2017). "Balkanlarda Bektaşilik ve Bektaşî Tekkeleri". İnsan ve Toplu Bilimleri Araştırmaları Dergisi, S. 6/1, s. 458-481.
- ENGİN, Refik. (2010). "Geçmişten Günümüze Trakya ve Balkanlarda Bektaşî ve Bektaşî Sürekleri". Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S. 55, s. 371-404.
- Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zıllî. (2003). Evliya Çelebi Seyahatnâmesi VIII, Haz: S.A. Kahraman; Y. Dağlı; R. Dankoff. İstanbul.
- HASLUCK, Frederick William. (1929). Christianity and Islam under the Sultans. Oxford.
- HASLUCK, Frederick William. (1928). Bektaşilik Tedkikleri. Çev: Râgıb Hulûsi. İstanbul.
- KAYAPINAR, Levent. (2009). "Malkoçoğlu Bali Bey Vakfı ve Bayezid Baba Âsitanesi". Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi, S. 1, s. 105-115.
- KOCA, Şevki. (2005). Bektaşilik ve Bektaşî Dergahları. İstanbul.
- KÜÇÜKDAĞ, Yusuf; DEĞERLİ, Ayşe; ŞAHİN, Bekir. (2015). Vesâik-i Bektaşîyan'a Göre Osmanlı Devleti'nde Bektaşî Tekkeleri. Konya.
- MADEN, Fahri. (2013). Bektaşî Tekkelerinin Kapatılması (1826) ve Bektaşîliğin Yasaklı Yılları. Ankara.
- MİKOV, Lyubomir. (2008). Bulgaristan'da Alevi Bektaşî Kültürü. Çev: Orlin Sabev. İstanbul.
- NOAN, Bedri. (2002). Bütün Yönleriyle Bektaşîlik ve Alevîlik V. Ankara.
- ODACI, Serdar. (1998). "Osmanlı Arşiv Belgelerinde II. Mahmut Dönemi Sonrası Bektaşî Dergâhları". Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S. 7, s. 15-36.
- ÖZ, Baki. (2001). Dünyada ve Türkiye'de Alevi-Bektaşî Dergâhları. İstanbul.
- ÖZSOY, İskender. (2017). "2012 Gezi İzlenimleri". www.lozanmubadilleri.org.tr/gezi-izlenimleri/2012-ilkbahar-bulusmalari/. 09.04.2017.
- SALTIK, Veli. (2005). "Sarı Saltuk ve Saltuklular". Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S. 34, s. 11-31.
- SARISAKAL, Baki. (2017). "Selanik Musa Baba Türbesi". www.bakisarisakal.com/selanikmusababaturbesi.pdf, s. 1-5. 17.04.2017.
- TANMAN, Baha. (1990). "Yunanistan'da Katerin'de Abdullah Baba Tekkesi". Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi, S. III/9, s. 19-28.

EKLER

A. Belgeler

Belge 1. 1736 tarihinde Bayezid Baba Tekkesi'nde Bali Bey ibn Malkoç Bey Vakfı tevliyetine Mustafa'nın vefatı üzerine müştereken İsmail ve Halid'in tayini (VGMA, Defter nr. 663, s.187).

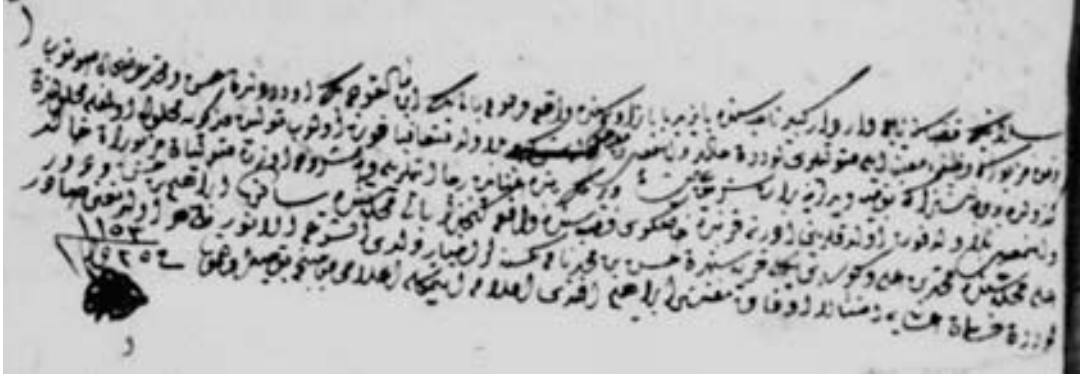


Tevliyet-i vakf-ı merhum Bali Bey ibn Malkoç Bey der zaviye-i Bayezid Baba der nahiye-i Vardar-ı Kebîr tâbi'-i kazâ-i Selanik

Vakf-ı mezbûrun vazife-i mu'ayyene ile tevliyeti Mustafa ve Halid'in iştiraken üzerlerinde iken mezbûr Mustafa fevt olub tevliyet-i mezbûrenin nısfı mahlûl olmağla müteveffâ-yı mezbûrun sulbî oğlu İsmâ'il veçhile mahal ve müstehak olmağın zikr olunan nısf-ı tevli-

yet müteveffâ-yı mezbûrun mahlûlünden sulbî oğlu mezkûra tevcih olunub yine kemâfî'l-evvel iştiraken zabt eylemek üzere yedine berat-ı şerif-i alişan ihsân buyurulmak babında inayet ricasına vakf-ı mezbûrun nısf hisse tevliyetine mutasarrıf mezbûr Halid arz etmekle mucebince fevtinden tevcih olundu fi 4 S sene 1149 (14 Haziran 1736).

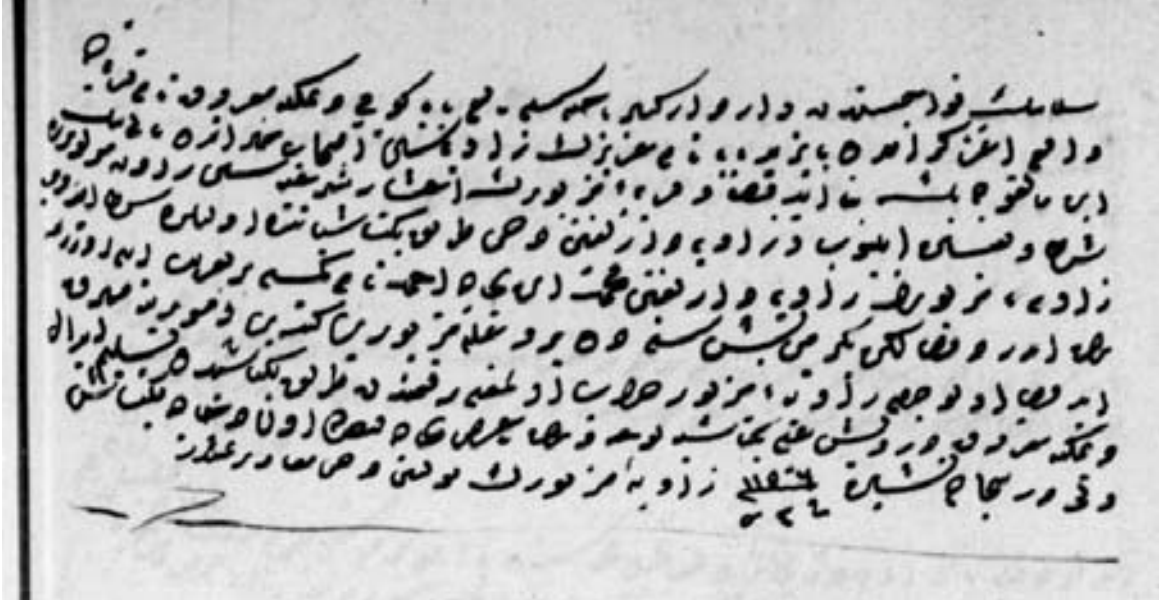
Belge 2. Bali Bey ibn Malkoç Bey evladından Hasan ve Mehmed'in Bayezid Baba Tekkesi Vakfına müteveli olarak tayin edilmeleri isteği (VGMA, Defter nr. 663, s.265).



Selanik kazasına tâbi' Vardar-ı Kebîr nahiyesinde Bayezid Baba zaviyesinde vâki' merhum Bali Bey ibn Malkoç Bey evladından Hasan ve Mehmed arzuhâl sunub vakf-ı mezbûrun vazife-i mu'ayyene ile mütevellileri olan Halid ve İsmâ'îl bila evled müte'âkiben fevt olub tevliyet-i mezkûre mahlûl olmağla mahlûlünden kendülere vech-i iştirak tevcih ve yedlerine berat-ı şerif-i alişan verilmek babında inayet rica etmeleriyle vech-i meşruh üzere müteveffıyan-ı

mezbûran Halid ve İsmâ'îl bila veled fevt olduklarını Edirne kurbunda Hasköy kasabasında vâki' Gencine-i Bali (?) mahallesinde sakin İbrahim bin Hasan ve Durali mahallesinde Mehmed bin Ali ve Köse karyesinden Hasan bin Mehmed nâm kimesneler ihbar ve lede'ş-şer'ü'l-enver zahir olmağın sadır olan fermân-ı âliye imtisalen evkaf müfettişi İbrahim Efendi i'lâm etmekle i'lâmı mucibince tevcih olunmak fî 25 Za sene 1153 (11 Şubat 1741).

Belge 3. Selanik'e bağlı Büyük Vardar Nahiyesi'nin Babaköy köyünde bulunan Bayezid Baba Tekkesi'ne Hacı Bektaş Veli evladından Seccadenişin Hacı Feyzullah'ın arzıyla Derviş Ali'nin görevlendirilmesi (VGMA, Defter nr. 1212, v.43).



Selanik nevalisinden Vardar-ı Kebir nahiyesine tâbî Babaköy dimekle ma'rûf nâm karyede vâkî e'izze-i kiramdan Bayezid Baba nâm azizin zaviye-nişini ahab-ı hayratdan Bali Bey ibn Malkoç Bey bina edüb ve karye-i mezburun a'şâr-ı şerifesini zaviye-i mezbure şart ve ta'yîn eyleyüb ve zaviyedarlığını dahi tarik-i Bektaşiyana olbabda şart edüb zaviye-i mezburenin zaviyedarlığını Mehmed ibn Elhac Ahmed nâm

kimesneye ber ta'rîf üzere berat eder lakin yirmi beş seneden berü galle-i mezburu kendi umuruna sarf edüb ol vechile zaviye-i mezbur harab olmağla ref'inden tarik-i Bektaşiden Teslim Abdal demekle ma'rûf Derviş Ali Bektaş tevcih ve terk be-arz-ı Elhac Feyzullah evlad-ı Hacı Bektaş Veli der seccade-nişin fî 3 S sene 1156 (29 Mart 1743) zaviye-i mezburun tevliyeti dahi mu'averinden.

Belge 4. Selanik Bektaşî tekkelerinin kapatılması emri (BOA, MAD, 9772, s.144).



Selanikte vâki' Kara Baba ve nâhiye-i Vardarda kâ'in Bayezid Baba zâviyelerinin zâviyedârları makamı terk olunmuş olub mevcûd olan Bektaşîlerin odaları hedm ve imhâ kılınmış ve bulunan kütüb ve eşyâ ma'rifet-i şer' ve mübâşir-i mûmaileyh ma'rifeti ve me'mûrin-i sâ'ire ma'rifetleriyle yegan yegan tahrîr olunarak iktizâ iden mûmzî defteri takdîm olunmuş olduğu ve Selanikte olan sâlifü'z-zikr Kara Baba ile Süleyman Baba türbeleri meşhûd olarak bir türbedârlığı lâzım geldiğinden ehl-i sünnetten olub hakkında cümle-

sinin hüsn-i zannı olan Dervîş Ahmed nâm kimesne türbedârlığa ta'yîn kılınması ve mârû'l-beyân Baba karyesinde Bayezid Baba türbesine dahî kezâlik türbedâr ile bir zâviyedarlığın icâbına ve zaviye-i mezbûre vakfı olan karye-i merkûmenin a'sâr ve rûsûmâtı hasılatıyla civârında bulunan Işıklar karyesinde dahî ekser a'sâr ve rûsûmu merbût olduğu haber virilüb mütevellisi bulunan Ömer nâm kimesne dahî gâ'ib olduğundan başka mevcûd olsa istihkâkı olmadığı tahkîk kılındığına mübeyyin Atina ahâlisinden ve tarîk-i Rifâiyye meşâyihinden

olarak elyevm Selanikte bulunub cümlelerin ihbârıyla meşihata ehliyeti zâhir olan Şeyh Hüseyin türbedâr ve zâviyedarlık ile tevliyet-i mezburenin tevcîh kılınmış taraf-ı şer' den virilüb takdîm olunan i'lâm ile ahâlinin muh-zırlarından ma'lûm-ı 'âlişan olacak beyânıyla ber minvâl-i muharrer zikr olunan türbedâr ve zaviyedarlık ile tevliyet-i mezkûrenin şeyh-i mûmaileyhe tevcîh ve iktizâ iden berât-ı şerîfân i'tâ kılınmış ve Yenice-i Vardar kazâsında Cafer Baba ve Bayram Dede zâviyeleri fakat birer merkadden ibâret olub Esirlik karyesinde medfûn Hasan Baba türbesine dahî tarîk-i Kadiri 'alâmet olarak zaviyedarı dahî tarîk-i Kadiriye den olduğu cihetle ol bâbda kazâ-i mezkûr nâ'ibinin verdiği i'lâm dahî takdîm kılınmış olduğundan sen ki vezîr-i müşârünileyhsin sen ve mîr mûmaileyhime bi'l-iştirâk tahrîr ve inhâ ve i'lâmat-ı mezkûreyi irsâl eylediğimizden

ecilden kuyûd-ı lâzimesi ba'de'l-ihrac ısdârı husûsuna irâde-i aliyye ta'alluk edüb ol bâbda lazım gelen mahallerde ilmuhaberleri virilmekde ber minvâl-i muharrer amel ve harekete himmet eylemek ferman olmağın sen dahî iş bu emr-i âlişan ısdâr ve irsâl olunmuşdur imdi vusûlünde keyfiyet irâde-i aliyye-i mantûk-ı emr-i şerîfden ma'lûmun olduğu ve bâlâda beyân kılındığı vechile deyu işâ'ını aslına tatbiken Selanik sancağı mutasarrıfı vezîr Ömer Paşa iclâluhuye ve Selanik mollasına ve nahiye-i Vardar nâ'ibine hitaben başka fî 16 Ra sene 1243 (7 Ekim 1827).

Belge 5. Bayezid Baba Tekkesi bünyesindeki Bali Bey ibn Malkoç Bey Camii Vakfı'na mütevelli tayin edilen Ömer Halife'nin görevden uzaklaştırılıp yerine vakıf evlatlarından Seyyid Ali Bey ve Seyyid Mahmud Bey'in tevcih edilmesi (BOA, EV.EMH, 134/8).



devletlû inayetlû merhametlû sultanım
hazretleri sağ ve ber devâm olsun

arzu hâl kullarıdır ki yirmi beş seneden mütevaciz devletlû inâyetlû merhametlû veliyyü'n-nî'mâ efendim hazeratlarının emekdarlarından ve Bâb-ı âlî hidemâtlarından olduğumdan ma'adâ iki yüz otuz dokuz (?) hümayunu emnen ve salimen meccanen vaz' eylediğimden külli emeğim sebkât etmekle bir yerden bir habbe ve bir akçe medâr ve maaş olmayub ihtiya

ve amel-madde olub kâr ve kebe dahi kudretim olmadığından nânpâre ve çerâkılık olarak Selânik sancağında Vardar-ı Kebir nahiyesinde Baba karyesinde medfûn Bali Bey ibn Malkoç Bey hazretlerinin bina ve ihya buyurdıkları cami'-i şerîf evkafının tevliyetine bâ-berât-ı şerîf-i alişan ile te'biden mutasarrıf olub fîma ba'ad istid'â vuku'unda pençe ve sulh-ı âli olmadıkça kaydı dahî derkenar olunmasın deyû te'biden ibka ve kaydı balasına şerh verilerek tevliye-

tinin ferman-ı âlişanda beş bin dört yüz altmış dört akçe yazı ile mutasarrıf iken birkaç senedir amel-mâde ihtiyar olduğumdan pesmânde kalub bu kullarına gadr-ı külli olmağla arzuhâle cesaret olundu merâhim-i aliyyelerinden mercûdur ki tanzimat-ı hayriyye usulü ne veçhile ise tevliyet-i mezkûru ibkâ buyurulur yahud başka gûna imsal misillü te'biden mahiyemi inayet buyurulur müceddeden çerağ ve ihya buyurmaları bâbında emr u ferman devletlû inayetlû merhametlû efendim sultanım hazretlerinindir

bende-i Esseyyid Ömer ser mü'ezzin-i sadr-ı esbak kulları

nezaret-i evkaf-ı hümayun-ı mülûkaneye mülhak evkafdan Selanik kazasına tâbi' Vardar-ı Kebir nahiyesinde Bayezid Baba zaviyesinde vâki' merhum Bali Bey ibn Malkoç Bey Câmî'-i Şerifi Vakfının vazife-i mu'ayyene ile ber vech-i te'yîd tevliyeti esbak-ı hazret-i sadr-ı ali-i şerif ser mü'ezzini Ömer Halife'nin üzerinde iken

nezaret-i evkaf-ı hümayun-ı mülukaneye mülhak hazret-i sadr-ı ali nizamı evkafından Selanik kazasına tâbi' Vardar-ı Kebir nahiyesinde Bayezid Baba zaviyesinde vâki' merhum Bali Bey ibn Malkoç Bey Câmî'-i Şerifi Vakfının vazife-i mu'ayyene ile ber vech-i meşruta tevliyeti Uzuncaabad Hasköy kazasında merhum Gazi Murad Bey veled-i Gazi Malkoç Bey vakfının mutasarrıfları olan evlad-ı vakıfdan Esseyyid Ali Bey ve Esseyyid Mahmud Bey'e a'id iken ecanibden Ömer Halife evlad-ı vakıf metfûn oldu diyerek tevliyet-i mezkûreyi üzerine tevcih ettirmiş ve tevliyet-i mezkûrenin tevcihi hilaf-ı şart olduğundan ma'adâ cami'-i

şerif-i mezkûr harab ve umur-ı vakf mu'attıl kaldığından bahisle tevliyet-i mezkûre merhum Ömer Halife'nin ref'inden şart-ı vakıf üzere merkûmân Esseyyid Ali Bey ve Esseyyid Mahmud Bey'e ale'l-iştirak tevcih buyurulmak ricasına Uzuncaabad Hasköy kazası nâ'ibi Esseyyid Salih Efendi arz ve salifü'z-zikr merhum Gazi Murad Bey veled-i Malkoç Bey Vakfının vazife-i mu'ayyene ile ve marü'z-zikr merhum Bali Bey ibn Malkoç Bey Câmî'-i Şerifi Vakfının kezalik vazife-i mu'ayyene ile ber vech-i meşruta tevliyetleri evlad-ı vakıfdan Esseyyid Turhan ve Esseyyid Abdullah bin Seyyid Ahmed ve Seyyid Ca'fer ve Seyyid Abdullah bin Süleyman ve Seyyid Hüseyin bin Seyyid Hasan ve İsmâ'il ve Osman ve İbrahim bin Ali Bey nâm sekiz nefer kimesnelerin iştiraken üzerlerinde iken fevt olduklarından zikr olunan Gazi Murad Bey Vakfının tevliyeti müteveffeyûn-ı merhumunun mahlûllerinden yine evlad-ı vakıfdan Esseyyid Es'ad bin Esseyyid Süleyman ve Esseyyid Ahmed bin Esseyyid Ahmed ve diğer Esseyyid Ahmed bin Abdullah ve diğer Esseyyid Ahmed bin Esseyyid İbrahim ber muceb-i şart-ı vakıf bin iki yüz beş senesi akdem Cemaziyelevvel yirmi ikinci günü tarihiyle iştiraken tevcih ba'dehu iki yüz otuz bir senesi Cemaziyelahirinde iştiraken berat verildikten sonra fevt olmalarıyla mahlullerinden yine evlad-ı vakıfdan Esseyyid Ali Bey ve Esseyyid Mahmud Bey veledan-ı merhum Esseyyid Es'ad Bey'e iki yüz kırk dört senesi Zilhiccesinin altıncı günü tarihiyle ber vech-i iştirak tevcih olunduğu elyevm zikr olunan Gazi Murad Bey Vakfının tevliyeti merkûmân Esseyyid Ali Bey ve Esseyyid Mahmud Bey'in üzerlerinde olduğu ve mutasarrıfı hazret-i sadr-ı ali Ömer Halife merhum

Bali Bey'in cümle evladı metfûn oldu diyerek vakıf tevliyetini kendüye tevcihini bâ-arzuhal istid'â ettikde ber vech-i muharrer evlad-ı vakıf metfûn olduğu vâki' ise şartıyla tevliyet-i mezkûre merkûmûn Esseyyid Turhan ve Esseyyid Abdullah ve Seyyid Ca'fer ve diğer Esseyyid Abdullah ve Hüseyin ve Osman ve İbrahim evlad-ı vakfın mahlullerinden iki yüz otuz altı senesi Recebinin on birinci günü tarihiyle Ömer Halife'ye tevcih olundu ba'dehu ref'inden iki yüz otuz sekiz senesi Rebiülahirinin sekizinci günü tarihiyle ser makarra-i muhyi-i hazret-i sadr-ı ali Mecid Ağa'ya tevcih olunub ba'dehu mezbûr Mecid Ağa'nın dahi ref'inden sene-i mezkûre Recebinin yirmi altıncı günü tarihiyle Esseyyid Mehmed Nuri'ye tevcih olunduktan sonra ref'inden iki yüz otuz dokuz senesi Rebiülahirinin on dördüncü günü tarihiyle sahibü'l-evvel mezbûr Ömer Halife'ye tevcih ve ba'dehu iki yüz otuz dokuz senesi Zilka'adesinde ve iki yüz kırk senesi Rebiülevvelinde yine merkum Ömer Halife'ye tevcih olduğu elyevm zikr olunan Bali Bey Vakfının tevliyeti mezbûr Ömer Halife'nin üzerinde olduğu derkenâr olunmağın arz-ı mezkûru derkenarlar musaddak ve husus-ı mezkûr vâki'a mutabık ve nefsi emre muvafık olduğunu karye-i mezbûre ahalsinden vukuf-ı tâmları olan bî-gayert-i Müsliminden der aliyyede Mehmed Ağa cami'i kurbunda Defterdar Medresesinde Mehmed Efendi ibn Ahmed ve Çahaşanba Bazarında Çukur Medresede Esseyyid Hüseyin Efendi ibn Esseyyid Ahmed ve Mehmed Ağa Medresesinde Murtaza Efendi ibn Ömer ve Hüseyin Efendi ibn Mustafa ibn Murtaza nâm kimesneler Rumeli kadiaskeri faziletlü efendi hazretlerinin hanelerinde ma'kûd meclis-i şer'-i enverde alâ tariki's-şehâde

haber verilmeleriyle bu surette evlad-ı vakıf mevcûd iken mezkûr hilâf-ı şart-ı vâkıf olarak ecnebiye tevcihi mugayir-i şer' olmağla zikr olunan Bali Bey Vakfının tevliyeti ber muceb-i arz-ı mezkûr Ömer Halife'nin ref'inden evlad-ı vakıfdan merkumân Esseyyid Ali Bey ve Esseyyid Mahmud Bey'e ale'l-iştirâki's-sevî tevcih ve yedlerine berat-ı alişan ihsân buyurulmak emri savab idüğün müşarünileyh Arabzâde faziletlü Mehmed Sa'dullah Efendi hazretleri ve evkâf-ı hümâyûn müfettişi İmamzâde Mehmed Es'ad Efendi i'lâm ve tevliyet-i mezkûre hilâf-ı inhâ uhdesine tevcih olunmuş olan mezbûr Ömer Halife'nin ref'inden ber muceb-i şart-ı vakf evlad-ı vakıfdan merkûmân Esseyyid Ali Bey ve Esseyyid Mahmud Bey'e umur-ı vakfı vakf-ı mezbûru hüsn-i ifa ve rüyet etmek ve lazım gelen muhasebesi ma'rifet-i şer'le bi'r-rü'ye sureti muhasebesi olmak şartıyla bi'l-iştirâk tevcih ve yedlerine şurûtu derciyle mülhakât zimmeti zimmetlerine ilmühaberi i'tâ olunmak babında evkaf-ı hümayun nazırı Esseyyid Elhac Mehmed Sa'id Efendi i'lâm etmeleriyle mucebince tevcih ve ilmühaberi i'tâ olunmak babında bin iki yüz kırk dokuz senesi Rebiülahirinin yedinci günü sâdır olan ruus-ı hümayun mucebince mezbûr Ömer Halife'nin ref'inden ber muceb-i şart-ı vakf evlad-ı vakıfdan merkuman Esseyyid Ali Bey ve Esseyyid Mahmud Bey'e tevcih olunub berat-ı alişan verildiği evkaf muhasebesinde mestur ve mukayyedir emru ferman devletlü saadetlü sultanım hazretlerindir fi 20 Ca sene 1258 (29 Haziran 1842).

Belge 6. Selanik'teki Bektaşî tekkellerinin kapatılması, emlak, eşya ve gelirlerini zapt edilmesi emri (BOA, MAD, 9732, s.18).

Handwritten Ottoman Turkish text, likely a decree or official document, written in a cursive script. The text is densely packed and covers most of the page. It appears to be a formal order or report regarding the closure of Bektaşî tekkes (lodges) in Selanik (Thessalonica) and the seizure of their assets and revenues. The document is written in a clear, legible hand, characteristic of official Ottoman correspondence of the period. The text is written in a cursive script, likely Rika script, and is densely packed across the page. The document is written in a clear, legible hand, characteristic of official Ottoman correspondence of the period. The text is written in a cursive script, likely Rika script, and is densely packed across the page. The document is written in a clear, legible hand, characteristic of official Ottoman correspondence of the period.

hâlâ Selanik sancağı mutasarrıfı Elhac Mustafa Paşa iclaluhuye ve zikri âtı tekâyâ ve zevâyânın hâvî olduğu kazalarının kuzzât ve nevâbî'ine hüküm.

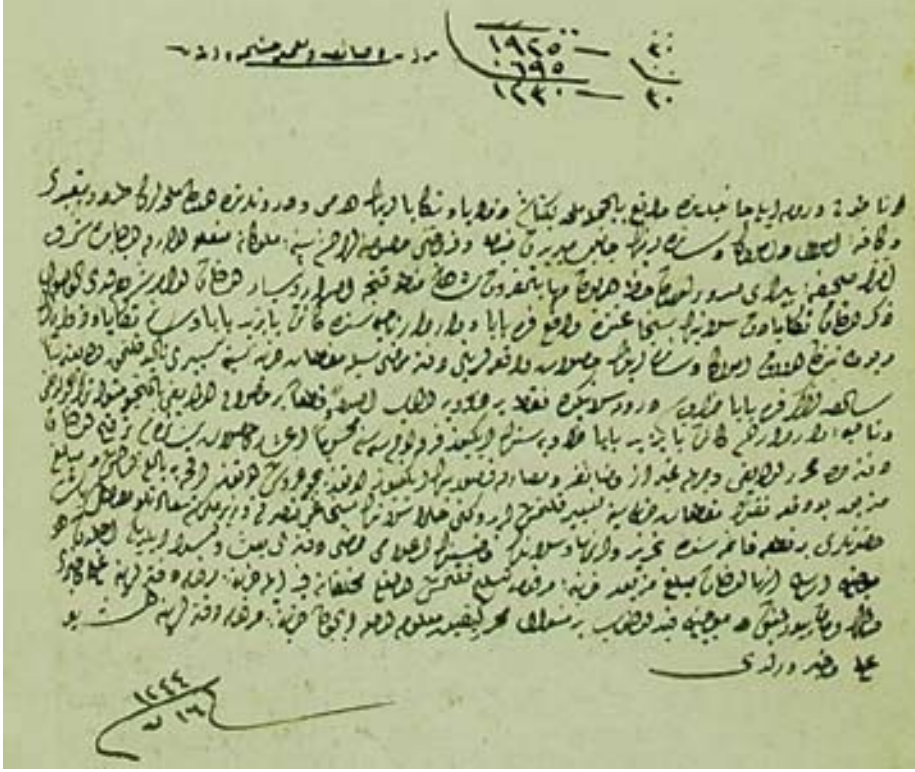
mu'teberân-ı ricâl-i devlet-i aliyyeden mukata'at nazırı mîr Hüseyin Hüsnü dâme uluvvuhunün takdim eylediği takriri mefhumunda Selanik'de kâ'in Kara Baba ve Vardar'da vâki' Bayezid Baba ve sâ'ir Bektaşî tekye ve zaviyelerinin hasılatlarının mümzi defterine mukataat hazinesine irsali babında emr-i şerîf takrir ve tesyîr kılınmış ise de şimdiye kadar bir güne cevabı vürud etmediğine binâ'en te'kid ve isti'cabı hâvî sen ki vezir-i müşarünileysin sana ve sâ'ire hitaben emr-i şerîf ısdarı husûsu tahrir ve inhâ eylediğine binâ'en kuyuda müracaâ ve muktezası su'âl olundukda salifü'z-zikr Selanikte vâki' Kara Baba ve nahiye-i Vardar'da kâ'in Bayezid Baba zaviyelerinin makamı firar etmiş olup mevcut olan Bektaşîlerin odaları hedm kılınmış ve bulunan kitab ve eşya ma'rifet-i şer' ve mübaşiri rical-i devlet-i aliyyeden hala tophane-i amire nazırı Elhac Ali Bey dame mecduhu ma'rifeti ve sâ'ir ma'rifetleriyle yegân yegân tahrir olunarak iktizâ eden mümzi defteri takdim olunmuş olup ancak Selanikte olan salifü'z-zikr Kara Baba ile Süleyman Baba türbeleri meşhur olarak bir türbedâr ta'yîni lazım geldiğinden ehl-i sünnetten olup hakında cümlelerin hüsn-i razısı olan Derviş Ahmed nâm kimesne türbedar ta'yîn kılınmış ve mârû'l-beyân Baba karyesinde medfûn Bayezid Baba türbesine dahî kezâlik türbedar ile bir zaviyedar icab eylediği ve zaviye-i mezkûre vakfı olan karye-i merkûmenin a'sâr ve rüsûmâtı hasılatıyla civarında bulunan Işıklar karyesinin

daki ekser a'sârı ve rüsümü merbut olduğu haber verilüb mütevellisi bulunan Ömer nâm kimesne dahi gâ'ib olduğundan başka mevcûd olsa bile istihkakı olmadığı tahkik kılındığına mebni Atina ahalisinden ve tarik-i Rifâiyye meşayihinden olarak elyevm Selanikte bulunub cümlelerin ihbarıyla meşihata ehliyeti zahir olan Şeyh Hüseyin bin Ahmed türbedar ve zaviyedarlık ile tevliyet-i mezkurenin tevcih kılınmış taraf-ı şer'den yazılıb takdim olunan i'lâm ile ahalisinin mahzarlarından ma'lûm olduğundan ber minvâl-i muharrer zikr olunan türbedar ve zaviyedarlık ile tevliyet-i mezkûrenin şeyh-i mumaileyhe tevcih ve iktiza eden berat-ı şerifin i'tâ kılınması ve Yenice-i Vardar kazasında Ca'fer Baba ve Bayram Dede zaviyeleri fakat birer merkadden ibaret olup Esirlik karyesinde medfûn Hasan Baba türbesinde dahi tarik-i Kadiri alameti olarak zaviyedarı dahi tarik-i Kadiriyyeden olduğu cihetle olbâbda kaza-i mezkûr nâ'ibinin verdiği i'lâm dahi takdim kılınmış olduğu sen ki vezir-i müşarünileyhsin selefin vezir Ömer Paşa iclaluhu ile mübaşir mir mumaileyh tarafından bundan akdem vâki' bâ-tahrirat ve i'lâmât lede'l-inhâ ber vech-i muharrer tahrir olunan tekâyâ ve zevayaların mescid ve cami'-i şerif ve türbe ve mektebi olan vakıfların kemâfi's-sabık hizmetleri rü'yet ve hitabet ciheti var ise müstehakına tevcih olunmak için arz ve inhâ kılınmak ve sâ'ir meşihat ve zaviyedarlık ve tevliyet cihetinden ve ahar vakıflara ta'âmiye ta'yininden bu def'a taraf-ı nazar olunarak yalnız türbedarlık tevcih olunmak üzere erbab-ı istihkâktan olanlara arz ve i'lâm olunmak ve zikr olunan Bektaşî mülhidleri tekâyâ ve zevayalarının müste'ilâtı olan vakıfların musakkafâtı olanlar bi'l-icâretyn fûruht olunub

yedlerine sened verilmesi için müşterilerinin isim ve şöhretlerini ve ta'yîn olunan icâre ve mukataalarının defteri ve hayrat ve hasenâtı olmayan mezraa vakıfları ile mârû'z-zikr tekâyâ ve zevayânın kurra ve arazi-i sâ'irenin evvel emirde hasılatları ma'lûm olmak için iltizam veyahut emaneten ihâle birle idaresi ve sâlifü'l-beyân hizmeti muktezi olan ehl-i mürtezika ve tâ'if ve masarîf-i mu'tâdeleri eda olunub senesi hitamunda masarîf ve tâ'if-i sahiha-i mu'tâdeleri deruhde olunarak sahih ve salim hasılatının defteri ve defterhanesi mucebince bendesine göre mal-ı ma'lûmeleri tamamen ve kamilen tahsil olunarak dersa'âdete irsali babında sene-i sabıka evasıt-ı Rebiülahirinde selevin müşarünileyhe ve sâ'ire hitaben emr-i şerîf verilmiş ise de henüz bir güne havale vürud etmemiş olduğu kuyuddan müsteban olmağla bu surette zevaya-yı merkûmenin hasılat-ı vâkı'alarının mûmzi defteriyle mukataat hazinesine irsal ve teslimi babında te'kîd ve isti'camı hâvî emr-i şerîf ısdârı

iktizâ eylediği derkenar olduğuna binâ'en mucebince emr-i şerîf ısdârı hususuna irade-i aliyye ta'alluk etmekle ber vech-i meşruh amel ve harekete himmet eylemek ferman olmağın te'kîd ve isti'câm hâvî iş bu emr-i alişan ısdâr ve irsal olunmuşdur imdi vusulünde keyfiyet irade-i aliyye mantûk-ı emr-i şeriden ma'lûmun olduğda ferman olduğu ve balada beyan kılındığı veçhile zevâyâ-yı merkûmenin hasılat-ı vâkı'alarının mûmzi defteriyle dersa'âdete irsal ve mukataat hazinesine teslimi husûsuna sarf eylesin ve siz ki kuzzat ve nüvvab-ı mumaileysiz sizler dahi muceb-i emr-i şerifle amel ve hareket ve hilafından hazer ve mücanebet eylemeniz babında ferman-ı alişan sadır olmuşdur fî 28 Ca sene 1244 (6 Aralık 1828).

Belge 7. 1827 yılı itibarıyla Selanik’de Kara Baba Tekkesi’nin geliri olmadığı, Bayezid Baba Baba Tekkesi’nin 1230,5 akçe geliri bulunduğu (BOA, MAD, 9732, s.109).



para gurusu
30 1925
.. 695 .. bedel-i zehâ'ir ve ta'mir-i zaviye

1230

Anadolu ve Rumeli caniblerinde vâkî' bi'l-cümle mülhid Bektaşî zevaya ve tekayalarının hedmi ve derûnlarında olan mülhidlerin tard ve teb'îdi ve kâffe-i emvâl ve emlak ve sâ'irelerinin canib-i miriden zabt ve fûruhtu hususuna irade-i seniyye-i mülukane müte'allik olarak olbâbda Şeref Efendi sahife-i pira-yı sudur olan

hatt-ı hümayun-ı mehabetmakrûn-ı şahane mantukunca ısdar ve tesyar olunan evamir-i şerife lede'l-vüsul zıkr olunan tekâyâdan Selanik sancağında vâkî' Kara Baba ve Vardar nahiyesinde kâ'in Bayezid Baba ve sâ'ir tekâyâ ve zevâyânın merbûtânından olan emvâl ve sâ'irelerinin hasılat vâkî'alarını defter-i mümzi-siyle mukataat hazinesine tesyîri te'yîd kılınmış olduğuna binâ'en sâlifü'z-zıkr Kara Baba zaviyesi derûn-ı Selanikde fakat bir zaviye olub asla ve kat'a bir hasılatı olmadığı bi't-tahkik terk olduğu ve nahiyeye-i Vardar'da kâ'in Bayezid Baba zaviyesinin iki yüz kırk üç (243/1828) mahsuben a'şâr ve hasılât-ı sâ'iresi terfih olunan def-

terde muharrer olduğu veçhile gayr-i ez zehâ'ir ve masarîf kusûr bin iki yüz otuz buçuk (1230,5) otuz akçeye bâliğ olmuş ve meblağ-ı mezbûr bu def'a nakden mukataat hazinesine tesyîr kılınmış idüğünü hala Selanik sancağı mutasarrıfı vezir sa'adatlû Mustafa Paşa hazretleri bir kıt'a kâ'imesinde be-tahrîr ve inhâ ve Selanik kadısının i'lâmı mûmzi defteri ba's ve tesyâr eylediği ecilden mucebince inha olunan meblağ-ı

mezbûr hazine-i merkûme teslim kılınmış olmağla muhallefâta kayd ile hazine-i merkûme defterlerine ilmühaberi verilmek ferman buyurulmağın mucebince kayd olunub ber minvâl-i muharrer keyfiyet ma'lûm olmak için hazine-i merkûme defterlerine iş bu ilmühaber verildi fî 16 N sene 1244 (22 Mart 1829).

Belge 8. Selanik'deki Kara Baba ve Bayezid Baba Tekkeleri'nin 1827, 1828 ve 1829 yılları hasılatlarının tahsil edilmesi (BOA, MAD, 9773, s.73).

The image shows a handwritten document in Ottoman Turkish script. The text is written in a cursive style on aged paper. It contains several lines of text, including a date '1243' at the bottom left and a signature or stamp at the bottom right. The text appears to be a record of revenue or taxes, as indicated by the caption.

Selanik sancağı mutasarrıfı Mustafa Paşa iclalahüye ve Selanik monlasına hüküm ki,

Selanikte kâ'in Kara Baba ve Vardar'da vâkî Bayezid Baba ve sâ'ir Bektaşî tekâyâ ve zevâyâlarında mescid ve câmi'-i şerîf ve türbe ve mektebi olan vakıfların kemâfi'-s-sâbık hidmetleri rû'yet ve hitâbet ciheti var ise müsteha-

kına tevcih olunmak için arz ve inhâ olunarak yalnız türbedarlık tevcih olunmak üzere erbâb-ı istihkâkdan olanlara arz ve i'lâm olunmak ve zikr olunan Bektaşî tekâyâ ve zevâyâsının müsakkafatı olan vakıfların müsakkafatı olanlar bi'l-icareteyn fûruht olub yedlerine sened verilmesi için isim ve şöhretlerini mübeyyin ve ta'yîn olunan icare ve mukataatlarının defteri

ve hayrat ve müsakkafatı olmayan mezra'a ve vakıflar ile mârüz'-zıkr tekâyâ ve zevâyânın kurra ve arazi-i sâ'iresinin evvel emirde kimin hasılatları ma'lûm olmak için iltizam veyahut emaneten ihale birle idaresi ve salifü'z-zıkr hismeti muktezi olan ehl-i mürtezika ve vezâ'if ve masarîf-ı sâ'ire sahiha-i mu'tâdeleri fûrunhâde olarak sahih ve salim hasılatının defteri defterhânesi mucebince bendesine göre mal-ı ma'lûmeleri tamamen tahsil olunarak dersâ'âdete irsali bâbında mukaddem verilen emr-i şerifin te'kîdini havi sene-i sabıka evahir-i Cemaziyelevvelisinin sen ki vali-i müşarûniylesin sana hitaben emr-i şerif verilmiş ve şimdiye değin cevab vürud etmemiş idüğü kuyuddan nümayan olmuş olduğuna binâ'en iktizâsı lede's-su'âl zevâyâ-yı merkûmenin kurra ve arazisi hasılatı asakir-i mansure masarîfına tahsisen mukataat hazinesi varıdatından olduğundan iki yüz kırk iki ve kırk üç ve kırk dört (1242-1243-1244) seneleri hasılatları her kimlerin yed ve zimmetlerinde kalmış ise re'y ve ma'rifetin ve ma'rifet-i şer'le zahire ihraç olunarak yerlü yerinden cümlesini cem' ve tahsil ve mümzi defteriyle serî'an der aliyyeye irsali ve hazine-i mezkureye teslimi hususuna müsa'ade olunmak babında sana hitaben emr-i

şerif ısdarı iktiza eylediği muhallefatdan derkar ve rical-i devlet-i aliyyeden hala mukataat nazırı Esseyyid Abdurrahman Nafiz dame mecduhuden i'lâm olunarak mucebince emr-i şerif ısdarı hususuna irade-i seniyye ta'alluk etmekle olvehile amel ve harekete bezl-i hal ve himmet eylemek ferman olmadığın mahsus isti'câli havi iş bu emr-i alişan ısdar ve irsal olundu imdi vusulünde keyfiyet irade-i aliyye mantûk-ı emr-i şerifden ma'lûmum oldukda ferman olduğu ve balada beyan kılındığı veçhile zevâyâ-yı merkumenin sinin-i sülûse-i mezbûreteyne mahsuben hasılatları her kimin yed-i zimmetlerinde kalmış ise re'y ve ma'rifetin ve ma'rifet-i şer'le zahire ihraç olunarak yerlü yerinden ve icab ve iktiza edenlerden tamamen ve kâmilan tahsil ve mümzi defteriyle bir an akdem dersâ'âdete irsal ve mukataat hazinesine teslimi hususuna sarf eylesin ve sen ki nâ'ib-i mumaileyhsin sen dahi muceb-i emr-i şerifle amel ve harekete mübaderet eylemek babında ferman-ı alişan sadır olmuşdur fî 23 L sene 1245 (17 Nisan 1830).

Belge 9. Kara Baba Tekkesi Vakfı'nın mutasarrıfı Eğribozî Şeyh Abdi Efendi'nin evlatsız olarak vefat etmesi üzerine Şeyh Mehmet Efendi'nin tayin edilmesi (BOA, EV.MKT, 397/44).



baha-yı kuyud-ı muhasebe

45

kaza-i Selanik der livâ-i Havsa

Yalnız kırk beş

Hamza Bey

Müdürü orta boylu sarı sıfatlı Derviş Mehmed bin Mustafa

Tarik-i Halvetiyeden orta boylu kara sıfatlı smer yüzlü Şeyh Abdullah Efendi bin Abdülba-ki

35

Yalnız otuz beş

Ber mantuk-ı i'lâm mumaileyhin hanesi keyfiyeti ber minvâl-i muharrer mukayyedir ferman hazret-i men lehül-emrindir fî 16 Ra sene 1269 (28 Aralık 1852).

bu makule meşihat cihetinin tevcihi hususu evvel emirde canib-i hazret-i fetevâpenahiden işaret-i aliyye buyurulmak tevaffuk eder emr u ferman atûfetlû efendim hazretlerininindir 21 Ra sene 1269 (2 Ocak 1853).

iş bu i'lâm ve merbut mazbata ve inhâ derkenârda muharrer tekyenin meşihat cihe-tine mutasarrıf Abdi Halife bin Abdullah bila veled vefatı vuku'uyla mahlulünden ehliyet ve iktidârı mütehakkık olub otuz beş yaşında bulunan Eşşeyh Mehmed Efendi ibn Mustafa'ya tevcihine dâ'ir olub ve cihet-i mezkûre derkenarda gösterildiği veçhile müteveffâ-yı merkumun elyevm üzerinde mukayyed bulunmuş ve merkum Eşşeyh Mehmed Efendi'nin asitan-ı askeriyeyi mütecaviz olduğu ceride muhasebesinden mahreç hanesine kaydından anlaşılmuş ve tevcihi hususu dahi canib-i hazret-i fetevâpenahiden işaret-i aliyye buyurulmuş olmağla bu surette kaydı ve işaret-i aliyye buyurulduğu veçhile tevcihi canib-i nezaretten i'lâm ve baferman-ı ali kaleminden şurutu derciyle berat i'tâsı muktezâ-yı nizamundan ferman atûfetlû hazret-i men lehül-emrindir fî selh-i R sene 1269 (9 Şubat 1853)

ber muceb-i işaret-i aliyye tevcih ve berat ve ilmühaberi i'tâ olundu

fî 14 Ca sene 69 (23 Şubat 1853).

ma'rûz-ı çâker-i keminelidir ki

iş bu i'lâm ve merbut mazbata ve tahrîrât ve inhâ ve derkenarlar nâlık olduğu üzere nezaret-i evkaf-ı hümayuna mülhak evkaf mahruse-i Selanik'de vâki' Kara Baba zaviyesi vakfının şeyh-i zaviye ciheti mutasarrıfı Eğribozî Eşşeyh Abdi Efendinin bila veled vefatı vuku'uyla mahlulünden ehliyeti inhâ ve asitan-ı askeriyeyi mütecaviz idüğü hanesi kaydından istanpa olunan Eşşeyh Mehmed Efendi ibn Mustafa'ya ber muceb-i işaret-i aliyye-i cenab-ı fetevâpenahi bi't-tevcih şurut-ı lazimesi derciyle iktizâ eden berat-ı şerifin ve mülhakât zimmeti defterlerine ilmühaberinin i'tâsı babında emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir fî 5 Ca sene 69 (14 Şubat 1853).

Belge 10. Selanik'te bulunan Kara Baba Tekkesi'ne senelik 200 kuruşun yeterli gelmemesi sebebiyle para tahsis edilmesi (BOA, EV.MKT, 6/6).



Selanik vâlisine ve evkâf müdürüne

Selanik'de kâ'in Kara Baba dergâh-ı şerifinin senevî mevku'f olan iki yüz guruşla idâresi mümkün olamadığından ve post-nişîni tarikat-ı aliyye-i Halvetiyyeden Mehmed Efendi fakîrû'l-hâl ve kesirü'l-ıyâl bulunduğundan mahallince ba'zı müstahfîne tahsisi maaşlardan sarf vuku'unda efendi-i mumaileyh dahî

münâsib mikdarını tahsisi hakkında keyfiyetin ba-mazbata ve inhâ iş'ârı husûsunu emr evkaf müdürüne tastir buyurulduğu misillü savb-ı âlilerine dahî tastir buyurulan bir kıt'a tahrîrât-ı sami-i sadaretpenâhî leffen tesyir kılınmış olmağla ber mantûk-ı tahrîrât-ı sami-i mezkûre icab-ı halin icrası husûsuna fî 9 S sene 74 (29 Eylül 1857) yazıldı.

Belge 11. Şeyh Mustafa Efendi bin Ahmet'in 24 Aralık 1896 tarihinde Kara Baba Tekkesi şeyhliğine atanması (BOA, EV.MKT, 2302/100)



mektûbî kalemine mahsus müsveddedir

evrak numarası 873

tesvidi tarihi 28 Temmuz sene 313 (9 Ağustos 1897)

tebyizi tarihi 12 Ra sene 315/29 Temmuz sene 313 (10 Ağustos 1897)

Maliye nezaret-i celilesine

Selanik'de Tahtakal'a civarında vâkî' tarik-i Haleveti-i Mısriyye mensub Kara Baba Dergâhu meşihat cihetinin müteveffâ Şeyh Ali

Efendi'nin mahlulünden Mustafa Efendi uhdesine tevcihi hakkında varid olan 12 Kanun-ı evvel sene 312 (24 Aralık 1896) tarih ve elli beş numaralı Selanik vilayeti irade meclisi mazbatasıyla müteferri'âtı üzerine lede't-tetkîk dergâh-ı mezkûre ve meşihata dâ'ir kayd bulunamamış olduğundan bir kerede hazine-i celile-i maliyece eczâ-yı tedkikatla bu babda bir kayd bulunur ise meşihat-ı mezkure kimin uhdesinde idüğünün ve mikdar-ı vazife ve mu'ayyenâtının iş'arı zımında keyfiyetin savb-ı âlî-i asafânelerine ezbarı cihat kaleminden ifade olunmuş olbabda.

Belge 12. Şeyh Mustafa Efendi bin Ahmet'in Kara Baba Tekkesi şeyhliğine atanması (BOA, EV.MKT, 2319/19).



Mektûbî kalemine mahsus müsveddedir

Evrak numarası 3383

Tesvidi tarihi 29 Eylül sene 313 (11 Ekim 1897)

Tebyizi tarihi 14 Ca sene 1315/29 Eylül sene 1313

Selanik vilayet-i celilesine ve evkaf muhasebeciliğine

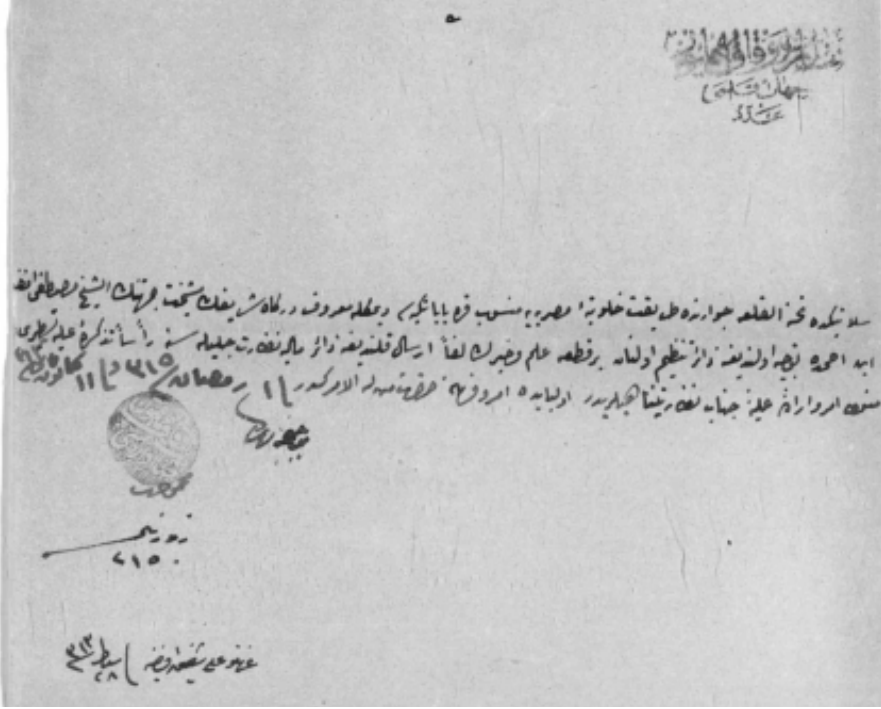
Selanik Tahtakal'a civarında vâki' Kara Baba Dergâhı meşihat cihetinin müteveffâ Şeyh

Ali Efendi mahlûlünden Mustafa Efendi uhdesine tevcihi hakkında varid olan 12 Kanun-ı evvel sene 312 (24 Aralık 1896) tarih ve 55 numaralı meclis-i idare-i vilayet mazbatasıyla müteferri'âtı üzerine lede't-tedkik dergâh-ı mezkûre ve meşihatına dâ'ir kayd bulunamamış olduğundan meşihat-ı mezkûrenin tasarrufunu nâtik berat-ı âlî ve vakfiyesi mevcûd ise aynının veya suret-i musaddakalarının irsâli zımında keyfiyetin taraf-ı âli-i vilayetpenâhilerine ezbârı cihat kaleminden ifâde olunmağın olbâbda.

cihet-i mezkûrenin müteveffâ-yı mumaileyh mahlûlünden cihet-i mezkûreyi ifâya kifâyeti inde'ş-şer' zahir olan Eşşeyh Mustafa Efendi ibn Mehmed'e tevcihi mahallinden ba-mazbata iş'âr ve inhâ olunmuş tedkikat-ı kaydiyye lede'l-icrâ Selanikte Tahte'l-kal'a civarında tarikat-ı aliyye-i Halvetiye-i Mısıriyyeye mensub Kara Baba dergâh-ı şerifi vakfına meşihat cihetine dâ'ir bulunamadığından olbâbda isti'lamı hâvî tastîr kılınan tahrîrât-ı aliyye-i cenab-ı nezaretpenâhilerine cevaben varid olan inhâda dergâh-ı şerîf-i mezkûrun kadimen bir dergâh olmayub esbak Selanik valisi Eğribozlu Ömer Paşa merhum tarafından ahfadının defn için makbere olmak üzere mübayasa ve tahsis edilmiş olan bir arsa-i haliyye üzerine bina olunarak tarikat-ı aliyye-i Mısıriyyeye mensub bir dergâh te'sîs edilmiş olduğu ve bundan evvelki şeyhleri berat-ı ali talebinde bulunmadıklarından kimesneye berat-ı ali verilmemiş ve vakfiye tanzim olunmamış ve bulunduğu ve beş altı sene mukaddem müşarünileyhin evladı ve ahfadı taraflarından verilen akçe ile dergâhın hâli arsası üzerine üç bâb dükkân inşa edilerek bedel-i icarları dergâhın it'âm-ı ta'âmiyye ve masarîf-ı mücberesine tahsis edildiği ve bu dükkânların ibrar ve masrafını mübeyyin icab eden muhasebesi bi'r-rü'ye koçanların takdim edildiği iş'âr olunmuş ve sebk eden iş'âr-ı âliye cevaben maliye nezaret-i celilesinden varid olan 20 Eylül sene 313 (2 Ekim 1897) tarih ve iki yüz bir numaralı tezkerede Selanik sancağı dergâh ta'âmiyyesi meyânında dergâh-ı mezkûrun altmış kıyye tuz bedeli olarak saliye yirmi bir guruş ta'âmiyyesi olduğu kayden tebeyyün etmiş isede meşihat cihetine dâ'ir bir güne kayd ve ma'lûmât bulunamadığından ve bu makule dergâh ta'âmiyyesinin her kim şeyh bulunur

ise ana verilmek üzere tahsis usul ve nizamı iktizasından olduğuna mebni cihet-i mezkûrenin mumaileyh Mustafa Efendi'ye tevcihi hakkında mu'âmele-i lazimesi bi'l-icrâ keyfiyetin ebnâsı iş'âr kılınmış ve vakf-ı mezkûrun üç yüz beş senesi Martı ibtidâsından (Mart 1889) üç yüz on iki senesi Şubatı gayetine (Şubat 1896) kadar muhasebesi rü'yet olduğu muhasebe-i umumiyye irade-i aliyyesinden yazılan derkenarda gösterilmiş ve cihet-i mezkûrenin iş'âr-ı mahalli veçhile mumaileyh Şeyh Mustafa Efendiye tevcihi tensîb edildiği meclis-i meşayihden ba-mazbata beyan olunmuş ve mezkûr meşihat ciheti için henüz kimesneye tevcih ile berat verilmemiş ise de bu misillü maliye hazine-i celilesinden muhassıs ta'âmiyye ve vazifesi olan cihat için müceddeden kayd ile berat it'âsı mesbukü'l-ımtal bulunmuş olduğundan mezkûr meşihat cihetinin ta'âmiyye-i mezkûresiyle bila berat mutasarrıfı müteveffa-yı mumaileyh Eşşeyh Ali Efendinin mahlulünden mumaileyh Eşşeyh Mustafa Efendi ibn Ahmed'e müceddeden tevcihi ve ol veçhile tevcih buyurulduğu hâlde keyfiyet ma'lûm olmak üzere maliye nezaret-i celilesine müzekkere tastiri iktiza eylediği mahkeme-i teftişden il'âm olunmuş ve mucibince tevcihi hususuna işaret-i aliyye-i cenab-ı meşihatpenahi keşide-i silk-i mestur buyurulmuş olmağla ber vech-i muharrer bi't-tevcih berat ve muhasebe-i umumiyye-i maliyeye dahi ilmühaberî it'âsı dkuz yüz otuz ikinci defterine bi'l-idhâl makam-ı nezaret-i celileden telhis üzerine 19 Şa'bân sene 315 (13 Ocak 1898) tarihiyle sudur eden irade-i aliyye mucibince bi't-tevcih beratı verilmekle muhasebe-i umumiyye-i maliyeye dahi iş bu ilmühaber verildi fi 25 Şa'bân sene 315 ve fi 6 Kanun-ı sâni sene 313 (18 Ocak 1898).

Belge 14. Şeyh Mustafa Efendi bin Ahmet'in Kara Baba Tekkesi şeyhliğine atanması (BOA, EV.MKT, 2352/101).



Nezâret-i evkâf-ı hümâyûn

Cihât kalemi

Aded

Selanik'de Tahte'l-kal'a civarında tarikat-ı Halvetiye-i Mısıriyyeye mensûb Kara Baba tekkesi dimekle ma'rûf dergâh-ı şerifin meşihat cihetinin Eşşeyh Mustafa Efendi ibn Ahmed'e tevcih olunduğuna dâ'ir tanzim olunan bir kıt'a ilmühaberinin leffen irsâl kılındığına dâ'ir maliye nezâret-i celilesine re'sen tezkere-i aliyye tastiri menût-ı emr ve irâde-i aliyye-i cenab-ı neza-

retpenahileridir olbâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir fî 1 Ramazan sene 315 ve fî 11 Kanun-ı sâni sene 313 (24 Ocak 1898).

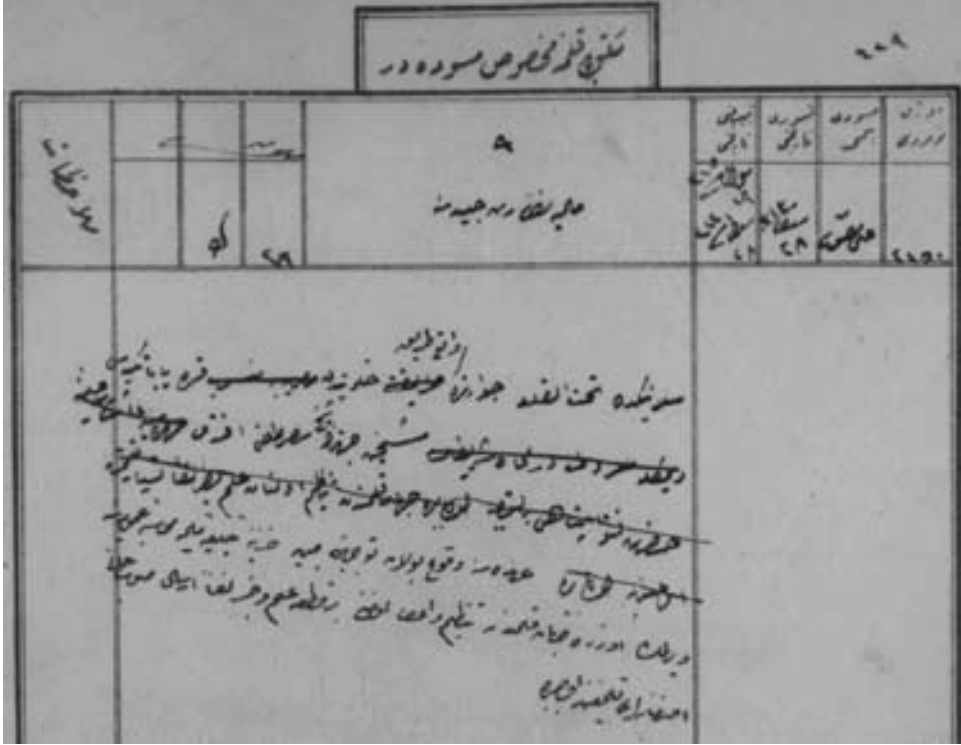
Mucebince.

Numarası

2150

İzzetlû Ali Şefik Efendiye fî 28 Şubat sene 313 (12 Mart 1898).

Belge 15. Şeyh Mustafa Efendi bin Ahmet'in Kara Baba Tekkesi şeyhliğine atanması (BOA, EV.MKT, 2353/13).



Mektubi kalemine mahsus müsveddedir

Evrak numarası 2150

Tesvidi tarihi 28 Şubat 313 (12 Mart 1898)

Tebyizi tarihi 19 Şevval sene315/28 Şubat sene 313

Maliye nezaret-i celilesine

Selanik'de Tahte'l-kal'a civarında vâki' tarik-i Halvetiyeden (Mısriyyeye mensub) Kara Baba tekyesi (dimekle ma'rûf dergâh-ı şerifin)

meşihat cihetine Şeyh Mustafa Efendi (uhdesine ba-ışaret-i aliyye-i hazret-i fetvapenahi bi't-tevcih olbâbda cihat kaleminden tanzim olunan ilmühaberi leffen tesyar kılınmış olmağın olbâbda) uhdesine vuku'bulan tevcihini mübeyyin hazine-i celile-i maliye muhasebe-i umumiyyesine verilmek üzere cihat kaleminden tanzim ve i'tâ olunan bir kıt'a ilmühaber leffen irsâl savb-ı ali-i asafaneleri kılınmağın olbâbda.

Belge 16. Serez (Siroz)'de Veli Dede isimli Bektâşi şeyhinin oradaki Bektâşilerin kızlarını papazlar yardımıyla Hristiyanlarla nikahlaması gibi iddiaların incelenmesi emri (A.MKT.UM 482/44).



eyâlet-i merkûmeye dâ'ir Siroz kâ'imakamı Pertev Efendi vasıtasıyla vukû'bulan teblîgât-ı devletlerine gelince efendi-i mûmaileyhe i'tâ edildiği layıhanın bend-i evveline nazaran Velî Dede nâmında bir Bektâşî şeyhi bir takım kelimât-ı müferreyi hâvî ba'zı hem tarîklarına bir varaka gönderüb ol havâlîdeki Rum milleti ekseri ise bu makûle erâcifi vazîfe-i diniye makâmında kabûl ve isgâ itmekte ve ahâlî-i Müslimenin bir çoğu Bektâşî ve beraberinde kızlarını papazlar ma'rifetiyle Hristiyanlara 'akd ettirir mertebede mübtelâ-yı cehl ve nârânü olarak her şeye kâbil görünmekte bulundukla-

rı ve re'islerinin bir fırka emniyet edilebilecek hâlde olmadıkları görülmüş olub vâkı'an böyle şeylerin cemî' zamân ve mekânda sû-i te'sîri münker olmamasıyla beraber bu nev' cehle ve bahâya def'aten tagyîr-i usûl ettirmekliğin imkânı mefkûd bulunduğunu ve ma'mâfih bunları 'ala sâlihâ bırakarak izhâr-ı mânî-i enâmîr için kendülerine meydân vermek dahî câ'iz olmayacağını bu maddelerin ıslâh ve def'î mahallince nasıl esbaba mütevakkıf ise 'arîza ve 'amîka düşünülerek serî'an bâb-ı 'âlîye yazılmış... (Tarih 1277/1860-1861).

B. RESİMLER

Resim 1. Bir kartpostalda Selanik'te bulunan Musa Baba Türbesi (Sarısakal, 2017: 2).



Resim 2. 1914 yılında Musa Baba Türbesi, yanında tekke olarak kullanılan yapılar ve Bebek Camii (Sarısakal, 2017: 2).



Resim 3. Musa Baba Türbesi'nin yerini gösteren kroki (Sarısakal, 2017: 4).



Resim 4. Restorasyon öncesi ve sonrası günümüzde Musa Baba Türbesi (Sarısakal, 2017: 5; "Musa Baba Türbesi", 15.03.2017).



Resim 5. Katerin Abdullah Baba Tekkesi'nin son Post-nişinlerinden Mucerret Halife Tahir Baba (v. 1965).

